

Biz bazar iqtisadiyyatını vergi yolu ilə tənzimləməliyik.

Heydər ƏLİYEV

Vergilər

№ 11 (651) ■ 19 mart 2013

www.vergiler.az

Qiyməti: 40 qəp.

Terrorizm ölkələrin tərəqqisinə ən böyük maneədir

Prezident İlham Əliyev Bakıda keçirilən Beynəlxalq konfransda iştirak etmişdir

Martın 18-də Bakıda «Terrorizmin qarşısının alınmasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi» mövzusunda Beynəlxalq konfrans işə başlamışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev konfransın açılışında iştirak etmişdir.

BMT-nin Narkotik və Cinayətkarlıq üzrə İdarəsinin icraçı direktoru Yuri Fedotov Azərbaycanın beynəlxalq müstəvidə oynadığı rola, dünyada təhlükəsizliyə verdiyi töhfəyə görə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirmişdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev konfransda nitq söyləmişdir. Dövlətimizin başçısı terrorizmə qarşı mübarizənin həmişə aktual olduğunu bildirərək, Azərbaycanın terrorizmdən əziyyət çəkən ölkələrdən biri olduğunu qeyd etmişdir. Ölkəmizin dəfələrlə ermənilərin terror aktlarına məruz qaldığını, həmin hadisələr zamanı iki minə yaxın vətəndaşımızın qətlə yetirildiyini, minlərlə insanın xəsarət aldığını deyən Prezident İlham Əliyev erməni terrorizminin hər zaman təcavüzkar separatchılıqla müşayiət olunduğunu və bunun Azərbaycan torpaqlarının 20 faizinin işğal edilməsi ilə nəticələndiyini diqqətə çatdırmışdır.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nəticələri barədə danışıq dövlətimizin başçısı bu münaqişənin beynəlxalq və regional təhlükəsizliyə böyük təhdid olduğunu vurğulamış, beynəlxalq qurumlar və təşkilatların bununla bağlı qəbul etdiyi qərarların kağız üzərində qaldığını bildirmişdir. Azərbaycanın münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün söylədiyi davam etdirdiyini qeyd edən Prezident İlham Əliyev Ermənistanın bu məsələdə «status-quo»nu qoruyub saxlamağa çalışdığını diqqətə çatdırmışdır.

Prezident İlham Əliyev konfrans iştirakçılarının XX əsrin ən faciəli hadisələrindən olan Xocalı soyqırımını haqqında danışıq, bu gün 4 ölkənin parlamentinin bu faciəni soyqırım kimi tanıdığını, bu istiqamətdə digər ölkələrdə də iş aparıldığını söyləmişdir. Azərbaycan dövlətinin başçısı ölkəmizin terrorizmə qarşı mübarizədə beynəlxalq ittihamçıların söylədiyi birləşdirmək zərurətindən də danışıqmışdır.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın terrorizmə qarşı mübarizənin daim diqqət mərkəzində saxlanılması üçün əlindən gələni etdiyini və 50-dən artıq ölkənin, həmçinin beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin və ekspertlərin iştirak etdiyi bugünkü konfransın Bakıda keçirilməsinin də Azərbaycanın bu mövzuya verdiyi əhəmiyyətin daha bir təsdiqi olduğunu bildirmişdir.

miş, ötən ilin may ayında ilk dəfə BMT Təhlükəsizlik Şurasına sədrlik etdiyi zaman respublikamızın bu məsələni diqqətdə saxladığını vurğulamışdır. Terrorizmin ölkələrin tərəqqisinə ən böyük maneə olduğunu söyləyən dövlətimizin başçısı ilk növbədə onun yaranma səbəbləri və inkişafının qarşısının alınması vacibliyinə toxunmuşdur. Bəzi hallarda terrorizmi islamla bağlamaq cəhdlərinin, islamofobiya meyillərinin narahatlıq doğurduğunu deyən Prezident İlham Əliyev bunun dünyada milyonlarla insanın hissələrinə toxunduğunu və bu meyillərin qəbul edilməz olduğunu qeyd etmişdir.

Ölkəmizdə müxtəlif millətlərin nümayəndələrinin dinc və dostluq şəraitində yaşadığını diqqətə çatdıran dövlətimizin başçısı Azərbaycanda mövcud olan multikulturalizmin alternativini olmadığını demişdir. Terrorizmə qarşı mübarizədə təhsilin roluna toxunan Prezident İlham Əliyev ölkəmizdə təhsil məsələlərinə böyük diqqət yetirildiyini, savadlılığın səviyyəsinin 100 faiz təşkil etdiyini, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına böyük sərmayələrin yatırıldığını, ölkəmizdə kosmos sənayesinin inkişaf etdiyini bildirmişdir. «Yoxsulluğun azaldılması da terrorçuluqla mübarizədə vacib amillərdən biridir», - deyən Prezident İlham Əliyev bildirmişdir ki, Azərbaycan bu sahədə də böyük uğurlara nail olmuşdur. On il ərzində yoxsulluğun səviyyəsi 50 faizdən 6 faizə enmişdir, növbəti illərdə yoxsulluğun sosial amil kimi tamamilə öz hollini tapacağı gözlənilir. Bu məsələlərin həlli hər bir ölkə üçün vacibdir, çünki bu amillərdən ter-

rorizmə qarşı mübarizədə əsas vasitələr kimi istifadə oluna bilər.

Prezident İlham Əliyev sonda bir daha konfransın işinə uğurlar arzulamışdır.

BMT-nin Narkotik və Cinayətkarlıq üzrə İdarəsinin icraçı direktoru Yuri Fedotov BMT-nin baş katibi Pan Gi Munun konfrans iştirakçılığına müraciətini çatdırmışdır. Müraciətdə Azərbaycanın mühüm toplantıya ev sahibliyi etməsi ilə bağlı minnətdarlıq ifadə olunmuşdur. «Bizim ən böyük silahımız səfərbərliyimizdir», - deyən Yuri Fedotov konfransın terrorizmə qarşı mübarizə yolları, bu istiqamətdə əməkdaşlığın gücləndirilməsini müzakirə etmək üçün əla fürsət olduğunu söyləmişdir. O, konfransa ev sahibliyi edən Azərbaycanın nümayiş etdirdiyi qonaqpərvərliyə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirmişdir.

ISESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz Osman Əl-Tüveycri də konfransın Azərbaycan Prezidentinin dəstəyi sayəsində ərəşəyə gəldiyini söyləmiş və buna görə də dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirmişdir. «İslam dini məsüm insanların öldürülməsini böyük günah sayır. Ona görə də terrorizmə hər hansı dinə məxsus deyildir. Bu, cinayətdir», - deyən ISESCO-nun baş direktoru ümumi hədəfin daha sağlam əməkdaşlığın qurulmasından ibarət olduğunu, əsas səylərin təhsil, elm və mədəniyyətə yönəldilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Əbdüləziz Osman Əl-Tüveycri əmin-amanlığın və toleranlığın mövcud olduğu Bakı şəhərində keçirilən konfransın işinə uğurlar arzulamışdır.

Novruz bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqına təbrik

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi Novruz bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edir, hər birinizə cansağlığı, səadət və gələcək işlərinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Keçmişimizin ən dərin qatlarından gələn Novruz bayramı xalqımızın mənəviyyat dünyasının ayrılmaz hissəsi olub, Odlar diyarında həmişə uca tutulmuşdur. Azərbaycanı qədim sivilizasiyanın mərkəzlərindən biri kimi tanıdan misilsiz dəyərlərimiz sırasında müqəddəs Novruz ənənələri müstəsna mövqeyə malikdir. Ötən dövrlərin təqib və təzyiqlərinə baxmayaraq, həmin ənənələri günümüzədək layiqincə qoruyub saxlaması xalqımızın bəşər mədəniyyəti qarşısında müstəsna xidmətlərindəndir.

Novruz bayramının muğam və aşıq sənəti ilə yanaşı, YUNESKO tərəfindən bəşəriyyətin qeyri-maddi irsinin şah əsərləri sırasına daxil edilməsi əslində hər bir Azərbaycanlının nailiyyətidir. Bahar bayramı ərəfəsində paytaxt və bölgələrdə keçirilən Üçüncü Beynəlxalq Muğam Festivalı da böyük tarixi-mədəni irsimizi bütün zənginliyi ilə bir daha nümayiş etdirmək imkanı verdi.

Nəhəng infrastruktur layihələrinin ardıcıl gerçəkləşməsinin nəticəsi olaraq sürətlə modernləşən ölkəmizdə Yaz bayramı mədəni irsə qayğıkeş münasibətin və ənənəvi dəyərlərə bağlılığın rəmzinə çevrilmişdir. Müstəqil Azərbaycanın dinamik inkişafı seçiyəyənən müasir həyatı və yurdun bütün guşələrini əhatə edən genişmiqyaslı quruculuq-abadlıq işləri isə bayramın yeniləşdirici ab-havası ilə həmahəngdir.

Bu əziz günlərdə mən hamımıza bahar əhval-ruhiyyəsi arzu edirəm. Azərbaycançılıq məfkurəsi ətrafında milli həmrəylik duyğusu ilə sıx birləşən və ölkəmizin hüduqlarından kənarda bayram bizimlə birgə qarşılayan soydaşlarımızla salamlarımızı yetirirəm.

Qoy bu bayram hər ailəyə bol ruzi-bərəkət və xoş ovqat gətirsin!

Novruz bayramınız mübarək olsun!

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 mart 2013-cü il

ISESCO-nun baş direktoru Prezident İlham Əliyevin qəbulunda olmuşdur

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 16-da ISESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz bin Osman Əl-Tüveycrini qəbul etmişdir.

Əbdüləziz bin Osman Əl-Tüveycri «Terrorçuluğun qarşısının alınmasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi» mövzusunda Beynəlxalq konfransın Bakıda yüksək səviyyədə təşkil olunmasına verdiyi dəstəyə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını ifadə etmişdir. Konfransda 50 ölkəni və 20 beynəlxalq təşkilatı təmsil edən nümayəndələrin iştirakının önəmini vurğulayan Əbdüləziz bin Osman Əl-Tüveycri Azərbaycanın bu cür beynəlxalq tədbirlər keçirməkdə yaxşı təcrübəsi olduğunu məmnunluqla qeyd etmişdir.

Dövlətimizin başçısı Bakıda təşkil edilən Beynəlxalq konfransa olan böyük marağı yüksək qiymətləndirmişdir. Prezident İlham Əliyev konfransda müzakirə olunacaq məsələlərin terrorçuluğun qarşısının alınması istiqamətində birgə səylərin daha da artırılması işinə xidmət edəcəyinə əminliyini bildirmişdir.

Görüşdə Azərbaycan ilə ISESCO arasında əməkdaşlığın gələcəkdə daha da genişləndirilməsi ilə bağlı məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlıq genişlənilir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 14-də Böyük Britaniyanın Xarici və İttifaq məsələləri üzrə Ofisi katibinin daimi müavini və diplomatik xidmətin rəhbəri Saymon Freyzerin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

Görüşdə Azərbaycan ilə Böyük Britaniya arasında ikitərəfli münasibətlərin müxtəlif sahələrdə inkişafından məmnunluqla ifadə olunmuş, enerji sahəsində əməkdaşlığın önəmi qeyd edilmiş, bp-nin ölkəmizdəki uzunmüddətli uğurlu fəaliyyəti vurğulanaraq, neft-qaz sənayesində yaradılan şəffaflyq yüksək qiymətləndirilmişdir. Görüşdə, həmçinin, Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında əlaqələrin inkişaf perspektivləri, ölkələrimizin Avratlantik strukturlarda təhlükəsizlik sahəsində səmərəli əməkdaşlığı və qarşılıqlı marağ doğuran digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Azərbaycan-Rumıniya əlaqələri dostluq və strateji tərəfdaşlığa söykənir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 14-də Rumıniya Deputatlar Palatasının sədri Valeriu Zqoneanın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

Ölkələrimiz arasında güclü siyasi əlaqələrin mövcud olduğunu vurğulayan dövlətimizin başçısı Azərbaycan ilə Rumıniya arasında ikitərəfli dostluq və strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin bütün sahələrdə bundan sonra da genişlənməsinə əminliyini ifadə etmişdir.

Münasibətlərimizin daha da möhkəmləndirilməsində parlamentlərarası əməkdaşlığın əhəmiyyətini vurğulayan Prezident İlham Əliyev ölkələrimizin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində bir-birinə dəstək ver-

mələrinin önəmini qeyd etmişdir. Azərbaycan xalqının rumın xalqına böyük hörmətlə yanaşdığını deyən dövlət başçısı müxtəlif məsələlərlə bağlı Rumıniyanın ölkəmizə gös-

tərdiyi dəstəyə görə təşəkkür etmişdir. Prezident İlham Əliyev Rumıniya Deputatlar Palatasının sədri Valeriu Zqoneanın Azərbaycanla səfərinin uğurlu olacağına əminliyini

bildirmişdir.

Rumıniya Deputatlar Palatasının sədri Valeriu Zqonea ölkələrimiz arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında sənəd imzalandıqdan sonra dostluq əlaqələrimizin çox yaxşı səviyyədə olduğunu vurğulamışdır. Azərbaycan ilə Rumıniya arasında siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə əlaqələrin inkişafının razılıq doğurduğunu deyən qonaq bu əlaqələrin genişləndirilməsində parlamentlərarası əməkdaşlığın əhəmiyyətini qeyd etmişdir.

Görüşdə Azərbaycan ilə Rumıniya arasında enerji sahəsində əməkdaşlıq, investisiya qoyuluşu, Avropa strukturları və eləcə də beynəlxalq regional təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıqla bağlı məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

2 | İllik bəyannamələrin təqdim olunması müddəti aprelin 1-də başa çatır

3 | Azərbaycan internetin sürətlə inkişaf etdiyi ölkələrdəndir

4 | Müasir NKA-lar vergi nəzarətinin gücləndirilməsinə xidmət edir

6 | Azərbaycan investor dövlət imicini möhkəmləndirir

Novruz bayramınız mübarək!

Hər bir insan dünyaya göz açdığı gündən işığa, hərarətə, günəşə can atdığı kimi, ayrı-ayrı xalqlar, fərqli toplumlar da tarix boyunca təbiətin qış yuxusundan oyanıb cana gəlməsinə, gecə ilə gündüzün bərabərliyinə, havaların istiləşməsinə, əkinçilik fəaliyyətləri üçün təbiətin əlverişli şərait yaratmasına, otların torpağı dəlib baş qaldırmasına, ağacların tumurcuqlarının çırtılmasına, çiçəklərin açmasına bir inanc kimi yanaşıblar, baharın gəlişini yeni bir başlanğıc kimi bayram ediblər. Baharın gəlişi, gecə ilə gündüzün bərabərliyi, demək olar ki, bütün qədim xalqların təsəvvüründə yeni günün, yeni dövrün başlanğıcı kimi yer tutur.

Baharın gəlişinin türk xalqlarının da inanc sistemində, qədim adət-ənənələrində öz yeri olmuşdur və bunların çoxu günümüzdə qədr davam etməkdədir. Xalqımızın qədim inanclarından birinə görə, Novruz axşamında ürekdə tutulan diləklər çin olur, edilən arzular həyata keçir, başqalarından eşitdiyi xoş söz insan həyatına xoşbəxtlik gətirir. Bu inanc elmi cəhətdən nə qədər sadələşsə də, insanların bir-birinə və başqalarına, öz əzizlərinə, yaxınlarına xoş dilək etməsi özlüyündə əvəzsiz hadisədir.

Əziz oxucularımız! Bu bayram axşamı gəlin qəlblərimizi, düşüncələrimizi xoş dileklərə kökləyək. Biz də «Vergilər» qəzeti olaraq hər birinizi Novruz bayramı münasibətilə təbrik edir, ömrünüzdə əbədi işıq, evlərinizə-ocaqlarınıza bin-bərə-kət, həyatınıza firavanlıq, könlülərinizə sevinc, gözllərinizə sönməyən gülüş arzulayırıq.

Büdcəyə 1 milyard 119 milyon 485,9 min manat vəsait daxil olmuşdur

2013-cü ilin yanvar-fevral aylarında Vergilər Nazirliyi tərəfindən dövlət büdcəsinə vergi daxilolmalarının həcmi 1 milyard 119 milyon 485,9 min manat təşkil etmişdir. Bu məbləğin 41,3 faizi mənfəət vergisinin, 24 faizi əlavə dəyər vergisinin, 11,4 faizi fiziki şəxslərin gəlir vergisinin, 7,8 faizi aksizlərin, 15,5 faizi isə digər vergilərin payına düşür.

Qeyri-neft-qaz sektoru üzrə büdcəyə 554 milyon 119,9 min manat vəsait daxil olmuşdur.

İlin ilk iki ayında respublika üzrə 16 min 203 vergi ödəyicisi qeydiyyatda alınmışdır. 2011-ci ilin iyul ayının 1-dən cari ilin mart ayının 1-dək 66 min 85 fiziki şəxs elektron qaydada qeydiyyatdan keçmişdir. 1 mart 2013-cü il tarixə qeydiyyatda olan vergi ödəyicilərinin ümumi sayı 496 min 128 olmuşdur.

2013-cü ilin yanvar-fevral ayı ərzində respublika üzrə elektron formada göndərilmiş bəyannamələrin xüsusi çəkisi 91,7 faiz təşkil etmişdir.

Əmək münasibətlərinin rəsmiləşdirilməsi

Bu problem dövlətin ciddi nəzarətində olmaqla bərabər, ictimaiyyət arasında da fəal müzakirə olunan mövzulardandır

Sahib Məmmədov, Vətəndaşların Əmək Hüquqlarının Müdafiəsi Liqasının rəhbəri: Əmək müqaviləsi işçi ilə işəgötürən arasında əmək münasibətini rəsmiləşdirən və bu münasibətlərin bütün aspektlərini özündə əks etdirən yeganə hüquqi sənəddir. Bu sənəddə işçinin, işəgötürənin əsas hüquqları və vəzifələri tam qaydada əks olunur. Buna görə əmək müqaviləsinin bağlanmaması və ya formal bağlanması yalnız işçi üçün deyil, həmçinin işəgötürən, o cümlədən dövlət üçün çoxsaylı mənfi nəticələrə səbəb olur.

Əgər əmək müqaviləsi yoxdursa və ya düzgün bağlanmayıbsa, müqavilədə göstərilən məlumatlar ikili mühasibat prinsiplərinə söykənir, bunlar işçinin ziyanına olan məsələlərdir. Bu o deməkdir ki, işçi icbari sığortaya cəlb olunmur, onun üçün fərdi yığım getmir və sosial sığorta hadisələri baş verəndə ondan bəhrələnməz.

Əmək qanunvericiliyi əmək müqaviləsi ilə çalışan işçilərə geniş hüquqlar və təminatlar verir. Qanunla işçilərə ölkə üzrə müəyyən olunmuş minimum miqdardan az olmayaraq əməkhaqqı, ölkə Konstitusiyasında müəyyən olunmuş həddən aşağı olmayaraq illik ödənişli məzuniyyət, müvəqqəti əmək qabiliyyətini itirdikdə müavinət, iş vaxtından artıq işlərə görə əlavə ödəniş verilməlidir. Qanunvericilikdə, bunlardan əlavə, hüquq və təminatlar da mövcuddur. Məsələn, əmək müqaviləsi ilə işləyən işçini işəgötürənin mülahizələri ilə işdən azad etməmək olmaz. Əmək müqaviləsinə işəgötürənin təşəbbüsü ilə xitam verilmədən qanunvericilikdə əks olunmuş qayda və şərtlərə əməl edilməlidir. Əks halda, işçi fərdi əmək münasibətlərini öz xeyrinə həll etmək üçün məhkəmədən istifadə etməli olur.

Əslində, əmək müqaviləsi tək-cə işçi üçün deyil, həmçinin işəgötürən üçün də əlverişlidir və bu sənədin mövcudluğu işəgötürənə əlavə imkanlar verir. Belə ki, əmək müqaviləsi ilə işləyən işçi müəssisədəki mövcud nizam-intizam qaydalarına tabe olur və bu qaydaları pozduqda işəgötürən ona inzibati tənbeh vermək, o cümlədən işdən azad etmək hüququ yaranır. İşçi əmək müqaviləsində müəyyən olunmuş müddət ərzində işdə olur və

müqavilədə göstərilən işləri yerinə yetirir. Əmək münasibətləri rəsmiləşdirilməyindən iş prosesində işçi hər hansı avadanlığı sıradan çıxarsa, işəgötürənə ona hər hansı tələb irəli sürmək hüququ olur. Bundan başqa, dövlət strukturları tərəfindən aparılan yoxlamalar nəticəsində bu cür qanunsuz hallar aşkar edildikdə işəgötürən kullu miqdarda cərimə ödəməli olur. Ümumiyyətlə, əmək müqaviləsi bağlanmadan işəgötürənlər tərəfindən fiziki şəxslərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsinə görə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 53.1 maddəsinə əsasən, vəzifəli şəxslər üç min manatdan beş min manatadək, hüquqi şəxslər isə iyirmi min manatdan iyirmi beş min manatadək miqdarda cərimə edirlər.

Digər tərəfdən, əmək münasibətlərinin rəsmiləşdirilməməsi büdcə gəlirlərinin formalaşmasında xüsusi çəkiyə malik gəlir vergisi üzrə daxilolmaların həcmində azalmasına səbəb olur.

Dövlət sektorunda, büdcə təşkilatlarında və dövlətin tabeliyində olan təsərrüfat subyektlərində əmək müqaviləsinin bağlanmaması hallarına, demək olar ki, rast gəlinmir. Bu sahədə daha çox pozuntu halları özəl, xüsusən tikinti, təmir, ticarət sektorlarında, işə xidmətində müşahidə edilir. Buna görə də həmin sahələrdə dövlət nəzarətinin gücləndirilməsinə ehtiyac duyulur.

Vətəndaş işə qəbul olunarkən əmək müqaviləsinin bağlanmasını tələb etməsi qanunvericiliklə ona verilən hüququdur. İşçi ilə əmək müqaviləsi bağlaması işəgötürənin hüquqi vəzifəsidir. Lakin bəzən əmək müqaviləsinin bağlanmaması işçilərin məsuliyyətsizliyi ucabında da baş verir. Belə vətəndaşlar yalnız şifahi razılıq əldə edərək gündəlik ödənilən məbləğlə kifayətlənməli olurlar. Ona görə də bu sahədə dövlət nəzarətinin gücləndirilməsi ilə bərabər, vətəndaşların düşüncə tərzinin dəyişdirilməsi məqsədilə istər dövlət strukturları, istərsə də vətəndaş cəmiyyəti qurumları, qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən maarifləndirmə tədbirlərinin, təbliğat və təşviqat kampaniyalarının keçirilməsi geniş vüsət almalıdır.

Vüqar Bayramov, iqtisadçı ekspert: İşçilərə əmək müqavilə-

sinin bağlanmaması və ya bağlanan müqavilələrdə əməkhaqqının real məbləğdən dəfələrlə az göstərilməsi bu gün əmək bazarının ən ciddi problemlərindən biri hesab edilir. Nazirlər Kabinetinin 2012-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi yekunlarına həsr olunmuş iclasında bazarında müqavilələrin bağlanmasında sahəsinin vəziyyətin yaxşılaşdırılması ilə bağlı tapşırıqlar vermişdir. Həmin tapşırıqla uyğun olaraq, Nazirlər Kabinetində müvafiq Tədbirlər Planı hazırlanmış, 2012-ci ildə əmək müqavilələrinin bağlanmasına nəzarət edəcək xüsusi qorqarqah yaradılmışdır. Görülən işlərin nəticəsi olaraq, 2012-ci ildə vətəndaşlarla 180 min əmək müqaviləsinin bağlanması təmin olunmuşdur. Bu da praktiki olaraq 180 mindən artıq iş yerinin rəsmiləşdirilməsi deməkdir. Muzdlu işçilərin sayı 1 milyon 480 minə qədər yüksəlmişdir. İşəgötürənlər tərəfindən əmək müqaviləsinin bağlanmamasının əsas məqsədlərindən biri vergi və sosial ödəmələrdən yayınmaqdır. Lakin bu, işçi üçün arzuolunan deyil. Çünki əmək müqaviləsi olmadan çalışan işçi gələcək sosial təminatını təhlükə altına atmış olur. Buna görə də işçi hüquqlarının qorunması baxımından əmək müqaviləsinin bağlanması olduqca vacibdir.

Təhqiqatlar göstərir ki, sahibkarlar tərəfindən əmək müqaviləsinin bağlanmamasının əsas səbəblərindən biri sosial ödənişləri, vergiləri ödəməkdən yayınma istəyi ilə birbaşa əlaqədardır. Məlumdur ki, Sosial Müdafiə Fonduna, 25% sosial ödəniş həyata keçirilir. Bu məbləğin 22%-i işəgötürən, 3%-i isə işçi tərəfindən ödənilir. Bu baxımdan, 25% sosial ödəniş işçi ilə sahibkar arasında bölüşdürülməsi mexanizminə yenidən baxılmasına ehtiyac var. Məsələn, bu məbləğin 10%-nin işçi tərəfindən, qalan 15%-nin isə işəgötürən tərəfindən ödənilməsi daha ədalətli mexanizm hesab edilə bilər. Əmək müqaviləsinin bağlanmasına marağın artırılması istiqamətində işçilər arasında maarifləndirmə işinin aparılmasına, o cümlədən qanunsuz hallara qarşı məsuliyyət tədbirlərinin daha da sərtləşdirilməsinə ehtiyac duyulur.

Arzu İBRAHİMOVA

İllik bəyannamələrin təqdim olunması müddəti aprelin 1-də başa çatır

Gəlir vergisinin ödəyiciləri olan rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslər - gəlir vergisinin, mənfəət vergisinin ödəyiciləri olan rezident və qeyri-rezident hüquqi şəxslər - mənfəət vergisinin, əmlak vergisinin ödəyicisi olan müəssisələr - əmlak vergisinin, Azərbaycan Respublikasının ərazisində təqvim ilinin sonu vəziyyətinə mülkiyyətinə və ya istifadəsində avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər isə yol vergisinin bəyannaməsini hesabat ayından sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına təqdim etməlidirlər. Cari ildə isə bu kateqoriyada avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər isə yol vergisinin bəyannaməsini hesabat ayından sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına təqdim etməlidirlər. Cari ildə isə bu kateqoriyada avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər isə yol vergisinin bəyannaməsini hesabat ayından sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına təqdim etməlidirlər. Cari ildə isə bu kateqoriyada avtonəqliyyat vasitələri olan hüquqi şəxslər isə yol vergisinin bəyannaməsini hesabat ayından sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına təqdim etməlidirlər.

Hesabatların elektron vasitələrlə təqdim edilməsi tövsiyə edilir

Vergi Məcəlləsinin 72.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, vergi hesabatları vergi ödəyiciləri tərəfindən şəxsən və ya hesabın təqdim edilməsi təsdiq olunma ilə bərabər hansı digər üsulla (rabitə təşkilatına təhvil verilməsi və ya elektron sənəd formasında) verilməlidir. Son vaxtlar bəyannamələrin elektron formada təqdim edilməsinə vergi ödəyicilərinin marağı artmışdır. Vergi ödəyicilərinə hesabatların elektron formada təqdim edilməsi üçün istifadəçi kodu, şifrə və parol olan qapalı zərf təqdim edilərkən, habelə keçirilən brifinq, seminar-məşğələlərdə və digər tədbirlər-

də onlara «bəyannamə» xidmətinin üstünlükləri, mövcud xidmət növləri barədə məlumatlar verilir və bəyannamələrin təbiiqi proqramından istifadə, bəyannamələrin elektron formada göndərilməsi qaydaları izah olunur.

Bəyannamələrin təqdim olunması müddəti ayı-ayrı hallarda uzadıla bilər

Vergi hesabı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda vergi orqanı tərəfindən qəbul edilmədikdə hesabın daxil olduğu gündən 3 iş günü ərzində vergi ödəyicisinə aşkar edilmiş dəqiqləşmələrin aradan qaldırılaraq vergi orqanına təqdim edilməsi barədə bildiriş göndərilir. Vergi Məcəlləsinin 74.1-ci maddəsinə əsasən, hesabın verilmə müddəti başa çatanaqədər vergi ödəyicisi gəlir vergisinin və ya mənfəət vergisinin hesabatının verilməsi müddətinin uzadılması barədə müraciət edərsə və bu zaman verginin məbləği tamamilə ödənilərsə, hesabın verilmə müddətinin üç ayadək artırılması mümkündür. Ancaq müddət uzadılması verginin ödənilməsi vaxtını dəyişdirmir. Hesabat üzrə hesablanmış verginin məbləği ödənilmiş məbləğdən artıq olduqda yaranan fərq verginin ödənilməsinin son müddəti gündən hesablanan faizlər nəzərə alınmaqla büdcəyə köçürülür, az olduqda isə hesablanmış vergi və faiz məbləği azaldılır.

Bəyannaməni vaxtında təqdim etməyənlər cərimə olunur

Vergi qanunvericiliyində hesabın vaxtında təqdim edilməsinə və vergilərin vaxtında ödənilməsinə, yayındırılmasına görə maliyyə sanksiyalarının tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ver-

gi hesabı və ya fəaliyyət olmaması barədə arayışı əsas olmadan müəyyən edilən müddətdə təqdim etməyən vergi ödəyicisi vergi orqanının qərarına əsasən 40 manat məbləğində cərimələnir. Bundan başqa, verginin hesabatda göstərilən məbləği bilərəkdən azaldılmışdırsa, habelə büdcəyə çatması vergi məbləği hesabat təqdim etməməklə yayındırılmışdırsa, vergi ödəyicisinə azaldılmış və ya yayındırılmış vergi məbləğinin 50%-i miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir. Həmçinin, vergi və ya cari vergi müəyyən edilmiş müddətdə ödənilmədikdə ödəmə müddətindən sonrakı hər bir gün üçün vergi ödəyicisindən ödənilməmiş vergi və ya cari vergi məbləğinin 0,1%-i məbləğində faiz tutulur.

Beləliklə, vergi ödəyicilərinin 2012-ci ilin yekunlarına görə illik hesabatlarını (bəyannamə və ya fəaliyyətin olmaması barədə arayışı) aprel ayının 1-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına təqdim etmələri və hesablanmış vergiləri müəyyən edilmiş müddətdə dövlət büdcəsinə ödəmələri tövsiyə olunur.

Onu da qeyd edək ki, hesablanmasından və ya tətbiq edilməsindən şikayət edilən verginin, faizlərin və ya maliyyə sanksiyasının məbləği hesablanmaya (tətbiq edilməyə) uyğun şəkildə ödənilməyən halda və şikayətin təmin edilməsi nəticəsində vergi, faizlər və ya maliyyə sanksiyası tamamilə, yaxud qismən ləğv edilərsə, vergi ödəyicisinin kompensasiya və ya həmin məbləğlərə görə faizlər almaq hüququ vardır. Həmçinin vergi ödəyicisi şikayətə məruz qaldıqda özündə maliyyə sanksiyasını ödəməmək hüququna malikdir.

Rəşad SADIQOV

İctimai Şura yaradılıb

Dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılması, vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin daha keyfiyyətli, müasir innovasiyalar tətbiq etməklə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə dövlət tərəfindən ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. Bu sahədə Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin də xüsusi rolu var. Agentliyin Əsasnaməsinə uyğun olaraq, əsas fəaliyyət istiqamətləri içərisində dövlət orqanları tərəfindən xidmətlərin həyata keçirilməsində sosial innovasiyaların tətbiqi ilə bağlı araşdırmalar aparmaq, dövlət orqanları tərəfindən göstərilən hər bir xidməti təhlil etmək, onların elektron formada həyata keçirilməsi üçün informasiya sistemlərinin, məlumat bazalarının yaradılması və təkmilləşdirilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirmək kimi məqamlar diqqət mərkəzindədir.

Bu vəzifələri daha səmərəli həyata keçirmək məqsədilə Dövlət Agentliyi yanında Elektron xidmətlərin təşviqi üzrə İctimai Şura yaradılıb. İctimai Şuranın koordinatoru Azərbaycan İnternet Forumunun prezidenti Osman Gündüz seçilib.

Şuranın fəaliyyət istiqamətləri barədə qəzetimiz məlumat verən O.Gündüz bildirib ki, İctimai Şura «Elektron hökumət» quruculuğu prosesinə

vətəndaş cəmiyyətinin ictimai nəzarətini gerçəkləşdirmək üçün formalaşan bir qurumdur. Şura dövlət qurumları tərəfindən ictimai-sosial əhəmiyyətli xidmətlərin üzə çıxarılması, həmin xidmətlərin təqdim edilməsi üçün araşdırma aparacaq. Araşdırma nəticəsində hansı xidmətin daha əhəmiyyətli, daha vacib olduğu müəyyən ediləcək, bununla bağlı Agentliyə təklif və tövsiyələr verəcək: «Dövlət qurumları tərəfindən göstərilən xidmətlər var ki, onların elektron formada həyata keçirilməsinə ehtiyac var. Göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin monitorinqi aparılacaq. Elə dövlət qurumları var ki, onların xidmətlərindən istifadə etmək çox sadədir. Amma bəzi dövlət qurumlarının təqdim etdiyi elektron xidmətlərdən istifadə edərkən çətinliklərə üzləşməli oluruq. Monitorinqin nəticələri əsasında elektron xidmətlərin sadələşdirilməsi üçün təkliflər hazırlayacağıq. Düşünürəm ki, elektron xidmətlərdən daha asan şəkildə istifadə olunması, daha faydalı xidmətlərin vətəndaşlara çatdırılması üçün müvafiq işlər görə biləcəyik».

O. Gündüz dövlət orqanlarının informasiya açıqlığı üzrə də monitorinqlərin həyata keçiriləcəyini deyib. Qeyd edib ki, dövlət qurumlarında infor-

masiya açıqlığının hansı səviyyədə olması sahəsində monitorinqlər hər zaman aparılır. Agentliyin nəzdində yaradılan bir qurum kimi, İctimai Şura bu istiqamətdə işləri davam etdirəcək. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan informasiyaları var ki, dövlət qurumlarının internet saytlarında onların olması mütləqdir.

Şura koordinatoru vətəndaş cəmiyyəti ilə iş birliyinə ehtiyac olduğunu da vurğulayıb. Onun sözlərinə görə, vətəndaş cəmiyyətinin söyləmələri bir araya gətirməyə böyük ehtiyac var: «Artıq bizim sosial şəbəkələrdə səhifəmiz də var. Çalşırıq ki, insanlar ora cəlb edək, onların təklifləri əsasında daha keyfiyyətli fəaliyyət göstərek. Dövlət qurumlarının göstərdiyi xidmətlər var ki, onların elektronlaşmasına ehtiyac var. Bu xidmətlərin mövcudluğu barədə isə bizə vətəndaşlar məlumat verə bilərlər. Çünki onlar il ərzində bu xidmətlərdən istifadə edirlər. Amma həmin xidmətlər elektron formada həyata keçirilmir. Əhəlinin istəyinə uyğun olaraq, daha əhəmiyyətli xidmətlərin elektron formada həyata keçirilməsinə çalışacağıq. Vətəndaşlar bu barədə rəylərini «Facebook» və «Twitter» sosial şəbəkəsində açıqgörmüş səhifəmizə göndərə bilərlər».

AYTÖN

İnteraktiv vergi xidmətləri

Təcrübə göstərir ki, elektron xidmətlərdən daha səmərəli istifadə etmək üçün vergi ödəyicilərinin, ümumiyyətlə vətəndaşların müntəzəm məlumatlandırılmasına ehtiyac var. Bunu nəzərə alaraq, Vergilər Nazirliyinin göstərdiyi elektron xidmətlər barədə təlimat səciiyyəli silsilə yazıları diqqətinizə təqdim etməyi məqsəduyğun hesab edirik.

Şəxsi hesab vərəqəsindən çıxarışın verilməsi üçün müraciətin qəbulu

Bu xidmət borclu vergi ödəyicilərinin şəxsi hesab vərəqəsindən çıxarışlar üzrə müraciətlərinin qəbulu və onların cavablandırılmasını əhatə edir. Xidmət ödənişsizdir və ondan vergi orqanlarında qeydiyyatata alınan hüquqi və fiziki şəxslər istifadə edə bilərlər. www.e-taxes.gov.az ünvanında təqdim edilən elektron xidmətin göstərilməsi üçün hər hansı sənəd tələb olunmur. Xidmət təqdim olunan elektron ünvanından müvafiq menyü vasitəsilə seçilərək qəbul edildikdən sonra müvafiq ərizə forması avtomatik olaraq sistem tərəfindən doldurulub icra olunması üçün aidiyyəti yerli vergi orqanına göndərilir. Sorğu təqdim olunan elektron ünvanından müvafiq menyü vasitəsilə seçilərək qəbul edildikdən sonra sistem tərəfindən avtomatik olaraq doldurularaq hazırlanır. Təqdim edilən sorğu Vergilər Nazirliyi tərəfindən qəbul edilir, qeydiyyata alınaraq ona 16-rəqəmli qeydiyyat nömrəsi verilir və aidiyyəti şöbəyə göndərilir. Şöbədə sənədlər baxılır, müraciətin növü müəyyənəndirilir və 15 gün müddətində müraciətin növünə uyğun olaraq cavab məktubu hazırlanaraq vergi ödəyicisinin elektron ünvanına göndərilir.

Vergi Məcəlləsinin 87.2-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 213-cü və 213-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətlərə dair işlər üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən ibtidai istintaq aparıldığı zaman vergi yoxlaması ilə əhatə olunmamış dövr üzrə şəxsi vərəqədən çıxarış və üzvləşmə aktı verilmir. İmtina üçün əsas olmadıqda sorğu qəbul edilir.

Elektron xidmətin göstərilməsi üçün Vergilər Nazirliyinin İnformasiya texnologiyaları və program təminatı şöbəsi məsuliyyət daşıyır. Elektron xidmətin göstərilməsindən və ya imtina edilməsindən, qanunvericiliyə uyğun olaraq, inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət verilə bilər.

Vergilər nazirinə onlayn müraciət

Vergi ödəyiciləri öz fəaliyyəti zamanı vergi sistemi ilə əlaqədar mövcud problemlərin həlli ilə bağlı vergilər nazirinə onlayn müraciət edə bilərlər. Bu xidmət də ödənişsizdir və ondan istənilən hüquqi və fiziki şəxs istifadə edə bilər. Xidmət Vergilər Nazirliyinin rəsmi internet sahifəsinin «E-xidmətlər» bölməsində (www.taxes.gov.az/?name=nazir&lang=), www.e-gov.az ünvanında təqdim olunur.

Vergi ödəyicisi bu xidmət vasitəsilə öz fəaliyyəti zamanı vergi sistemi ilə əlaqədar mövcud problemlərin həlli ilə bağlı müraciətlərinin cavablandırılması imkanı əldə edir. Vətəndaş sahifəsinin müvafiq bölməsində təqdim olunmuş formaları müvafiq məlumatlarla doldurur. Doldurulmuş forma onlayn rejimdə göndərildikdən sonra dərhal Vergilər Nazirliyinin Aparatına daxil olur. Rəsmi qeydiyyatdan keçdikdən sonra müraciət vergilər nazirinə göndərilir. Vergilər naziri tərəfindən dərkənar verilir və icra üçün müvafiq quruma göndərilir. İcra olunduqdan sonra cavab məktubu qeydiyyata alınır və müraciət edən vətəndaşın qeydiyyat zamanı göstərdiyi e-mail ünvanına göndərilir.

Bu xidmətin göstərilməsinə Vergilər Nazirliyinin Aparatı və Vergi ödəyicilərinə xidmət idarəsi məsuliyyət daşıyır. Xidmətin yerinə yetirilməsinə nəzarət isə nazirliyin aparatı tərəfindən həyata keçirilir və bu prosesdə yaranan hər hansı anlaşılmazlıq aradan qaldırılması və ya metodiki dəstəyin göstərilməsi məqsədilə Vergilər Nazirliyinin «195» Telefon-məlumat xidməti fəaliyyət göstərir.

Satınalmalar üzrə müqavilə məlumatlarının onlayn təqdim edilməsi

Bu xidmət dövlət vəsaiti hesabına malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması üzrə bağlanmış müqavilə məlumatlarının elektron təqdim edilməsini əhatə edir. Elektron xidmətin icra müddəti istifadəçinin tələb olunan məlumatları daxil etməsindən və bunun informasiya sisteminə emal müddətindən asılıdır. Xidmət ödənişsizdir və www.taxes.gov.az, www.e-gov.az elektron ünvanında təqdim olunur. Xidmətin istifadəçiləri Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN) almış şəxslərdir. Bu xidmətin göstərilməsi üçün dövlət satınalma müqaviləsi tələb olunur və xidmətin təqdim edildiyi elektron ünvanından müqavilədə olan məlumatlar interaktiv şəkildə vergi ödəyicisi tərəfindən sistemə daxil edilir. Xidmətdən istifadə etmək üçün öncə istifadəçilərin Vergilər Nazirliyinə müraciət etməsi lazımdır.

Satınalmalar üzrə müqavilə məlumatlarının onlayn təqdim edilməsi

Bu xidmət dövlət vəsaiti hesabına malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması üzrə bağlanmış müqavilə məlumatlarının elektron təqdim edilməsini əhatə edir. Elektron xidmətin icra müddəti istifadəçinin tələb olunan məlumatları daxil etməsindən və bunun informasiya sisteminə emal müddətindən asılıdır. Xidmət ödənişsizdir və www.taxes.gov.az, www.e-gov.az elektron ünvanında təqdim olunur. Xidmətin istifadəçiləri Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN) almış şəxslərdir. Bu xidmətin göstərilməsi üçün dövlət satınalma müqaviləsi tələb olunur və xidmətin təqdim edildiyi elektron ünvanından müqavilədə olan məlumatlar interaktiv şəkildə vergi ödəyicisi tərəfindən sistemə daxil edilir. Xidmətdən istifadə etmək üçün öncə istifadəçilərin Vergilər Nazirliyinə müraciət etməsi lazımdır.

AYTƏN

Akif Musayev

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar Baş İdarəsinin rəisi

Rakurs

Əsas vəsaitlər

«Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında» 1 yanvar 2013-cü il tarixindən qüvvəyə minmiş Qanun ilə əsas vəsaitlər anlayışı, onların qiymətləndirilməsi, əmlak vergisinə cəlb olunması, silinməsi məsələləri üzrə Məcəllədə bir sıra dəyişikliklər edilməmişdir.

Əsas vəsaitlər istehsal prosesində iştirak edən maddi aktiv olmaqla öz dəyərini amortizasiya ayırmaları şəklində istehsal olunan məhsulların dəyərini keçirir. Ümumiyyətlə, hər hansı istehsal prosesinin əsas vəsaitlərdən istifadə ediləndən həyata keçirilməsini təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Təsəvvürat subyektlərində mühəsibət üçün aparılmasında və vergi münasibətlərində əsas vəsaitlərlə bağlı məsələlər: aktivlərin əsas vəsaitlərə aid edilməsi, əsas vəsaitlərin qiymətləndirilməsi, amortizasiya olunması, silinməsi və əmlak vergisinə cəlb edilməsi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, əsas vəsaitlərlə bağlı ən vacib məsələlərdən biri maddi aktivlərin əsas vəsaitlərə aid edilməsi kriteriyalarının düzgün müəyyən olunmasıdır. Beynəlxalq təcrübədə maddi aktivlərin əsas vəsaitlərə aid edilməsi kriteriyalarının müəyyən olunması məsələsinə ümumi yanaşma formalaşmışdır. Adətən, praktikada iki əsas kriteriyadan istifadə olunur: əsas vəsaitlərə aid edilməli olan maddi aktivin dəyərini aşağı həddinin və maddi aktivin istehsal prosesində istifadə olunmasının minimum müddətini müəyyən olunması.

Hesabat ilinin əvvəlinə qalıq dəyəri 500 manatdan az olan əsas vəsaitlərin qalıq dəyəri gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilir və onların qalıq dəyəri amortizasiya ayırmaları hesablanarkən nəzərə alınmır

Ümumiyyətlə, əsas vəsaitlərin istehsal prosesində istifadə olunmasından yaranan faydanın istehsal prosesi başa çatdıqdan sonra əldə edildiyi nəzərə alınaraq, əsas vəsaitlərə aid edilən aktivin istifadə olunması və onunla bağlı çəkilən xərclərin silinməsi müddəti, adətən, bir ildən az olmayaraq qəbul olunur.

Əsas vəsaitlərə aid olunan maddi aktivlərin dəyərini aşağı həddinin müəyyən olunması məsələsinə gəldikdə, bu hədd, əsasən, mövcud olan bazar qiymətləri və inflyasiya səviyyəsi nəzərə alınmaqla müəyyən edilir. Göründüyü kimi, əsas vəsaitlərə aid edilən maddi aktivlərin istifadə olunması müddətini minimum həddi ilə yanaşı, onun dəyərini də aşağı həddinin nəzərə alınması vacib şərtidir.

Vergi Məcəlləsində də maddi aktivlərin vergitutma məqsədləri üçün əsas vəsaitlərə aid olunmasının iki əsas kriteriyası (maddi aktivin dəyərini minimum məbləği və onun istifadə olunması müddətini minimum həddi) müəyyən edilmişdir. Məcəllənin 2013-cü ildəki qüvvədə olan redaksiyasında əsas vəsaitlərə dəyəri 100 manatdan və istifadə müddəti bir ildən az olmayan amortizasiya edilən maddi aktivlər aid edilirdi. Ötən müddət ərzində baş verən inflyasiya prosesləri və bazar qiymətlərinin artması nəzərə alınmaqla Məcəlləyə edilmiş son dəyişikliklərdə əsas vəsaitlərə aid edilən maddi aktivlərin dəyərini aşağı həddi 500 manat məbləğində müəyyən edilmişdir. Bu dəyişikliklərlə əlaqədar Məcəllənin 114-cü maddəsinin əsas vəsaitlərin amortizasiya məqsədilə qalıq dəyərini müəyyən edilməsi və qalıq dəyərini müəyyən olunmuş həddən aşağı olmasına görə gəlirdən çıxılması ilə bağlı müddəalarında müvafiq dəyişikliklər edilmişdir. Həmin dəyişikliklərə görə, hesabat ilinin əvvəlinə qalıq dəyəri 500 manatdan az olan əsas vəsaitlərin qalıq dəyəri gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilir və onların qalıq dəyəri amortizasiya ayırmaları hesablanarkən nəzərə alınmır.

Əsas vəsaitlərlə bağlı aparılan əməliyyatlara dair mühüm məsələlərdən biri də onların yenidən qiymətləndirilməsi ilə əlaqədardır. Ümumiyyətlə, bazar iqtisadiyyatı şəraitində əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsi mütəmadi olaraq həyata keçirilən prosesdir. Bazar qiymətlərinin qeyri-sabit dinamika həmişə əsas vəsaitlərin real qiymətlərinin təhrifinə səbəb yaradır və xüsusən də yüksək inflyasiya templəri olan şəraitdə bu məsələ daha da aktuallaşır.

Qeyd olunmalıdır ki, əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsində məqsəd onların balans dəyərini mövcud bazar qiymətlərinə uyğunlaşdırılmasından irəli gəlir. Konkret hallarda isə əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsi alınan kreditə görə girov kimi və ya nizamnamə kapitalına pay kimi qoyulan, təqdim edilən və sığorta olunan əsas vəsaitlərin bazar qiymətinin müəyyən edilməsinə zərurət olduqda həyata keçirilir. Əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsi onların noticələrinin amortizasiya ayırmalarını və əmlak vergisinin vergitutma bazasına təsir etmək imkanları və vergilərin azaldılmasında bundan sui-istifadə edilə bilməsi nəzərə alınaraq yenidən qiymətləndirilməsinə vergiyə təsirinin neytrallaşdırılması məqsəddə müvafiq hesab olunur. Əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsi məsələləri ilə bağlı Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklərdə müəyyən olunmuşdur ki, əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirilməsinin noticələri mənfəət vergisi, amortizasiya ayırmaları və əmlak vergisi hesablanarkən nəzərə alınmır. Əvvəllər bir çox müəssisələr əlavə vergi yükünü məruz qalmamaq üçün öz əmlaklarını yenidən qiymətləndirmirdilər. Bu, sığorta məsələlərində özünü xüsusilə büruzə verir. Bu dəyişikliklər isə müəssisələrə yenidən qiymətləndirilməsinin noticəsi üzrə mənfəət və əmlak vergilərini ödəmədən öz əmlakının dəyərini artırmağa imkan verəcəkdir.

Azərbaycan internetin sürətlə inkişaf etdiyi ölkələrdəndir

Beynəlxalq Elektrorabitə İttifaqı dünya ölkələrinin internet və mobil rabitə bazarının vəziyyətinə dair hesabatını açıqlayıb. Sənəddə qeyd olunur ki, son illərdə internetin həm sürətində, həm də istifadəçilərin sayında artım müşahidə edilmişdir. Bununla yanaşı, əksər ölkələrin internet və mobil rabitə bazarında qiymətlərin ucuzlaşması tendensiyası nəzərə çarpır. Qeyd olunur ki, son 5 ildə dünya üzrə genişzolaqlı rabitə xidmətləri 82% ucuzlaşıb, MDB-də internet istifadəçilərinin sayının artması sayəsində bu ölkələr üzrə ümumi göstəricidə müsbət tendensiya qeydə alınıb, hər 100 nəfərə düşən internet istifadəçilərinin sayı 52 nəfər təşkil edir. Dünyada genişzolaqlı internetin sürətinə görə ən inkişaf etmiş ölkələr Cənubi Koreya, Yaponiya və Bolqarıstan hesab olunur (88-97%).

Təşkilatın hesabatında Azərbaycan internetin və mobil rabitə bazarının inkişaf etdiyi ölkə kimi qiymətləndirilir. Hesabatda son illərdə İKT sektorunda yüksək dinamikanın əldə olunduğuna, internet istifadəçilərinin sayının və genişzolaqlı internetdən istifadənin yüksəldiyinə diqqət çəkilərək, respublikamızın adı MDB regionunda əsas ölkələrdən biri kimi qeyd edilir. Azərbaycanda digər rabitə xidmətlərinin də inkişaf etdiyi, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə dünya reytingində mövqeyinin ilbəlil yaxşılaşdığı da vurğulanır.

İslahatlar Azərbaycanın mövqeyini daha da yaxşılaşdıracaq...

Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin İnformasiya cəmiyyətinin inkişafı şöbəsinin müdiri İsfəndiyar Əliyevin qeyd etdiyinə görə, Azərbaycanda informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafına nüfuzlu beynəlxalq qurumların hesabatlarında yer verilməsi təsadüfi deyildir. Son 4-

5 ildə BMT-nin İnkişaf Proqramının, Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqının, Dünya İqtisadi Forumunun, eləcə də digər qurumların hesabatlarında respublikamız informasiya texnologiyalarının bir çox istiqamətləri üzrə əhəmiyyətli dəyərdə irəliləyişlər əldə edən ölkə kimi tanındı. İKT üzrə yüksək artım tempi bütün sub-indekslər, xüsusilə genişzolaqlı və mobil internet istifadəçilərinin sayı üzrə müşahidə olunur.

İ. Əliyevin sözlərinə görə, Dünya İqtisadi Forumunun «The Global Information Technology Report

qayisədə irəliləyərək 52-ci yeri yüksəlib. Bu sektorda hər il artım ikirəqəmli olmaqla dünyada ən yaxşı göstəricilərdən hesab edilir.

Hazırda ölkədə genişzolaqlı internetin inkişafı, bütün yaşayış məntəqələrində sürətli internet xidmətlərinə çıxış imkanının yaradılması istiqamətində tədbirlər görülməkdədir. İKT sahəsində sürətli inkişafın təmin edilməsi məqsədilə İKT məhsullarının istehsalı və ixrac potensialının artırılması, innovasiyaların tətbiqi, yerli və xarici investisiyaların cəlb olunması, genişzolaqlı internet xidmətlərinin inkişaf etdi-

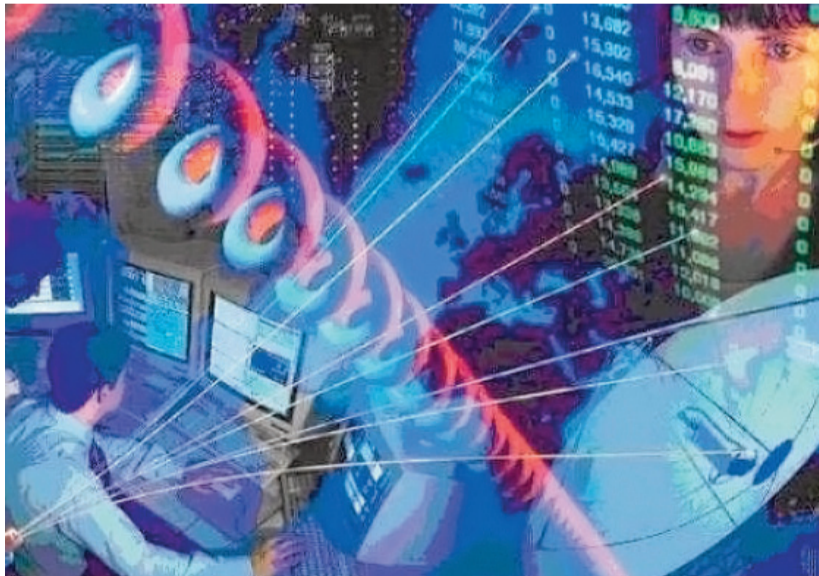
bölgələrində internet imkanlarının yaxşılaşdırılması sahibkarların elektron xidmətlərdən daha səmərəli istifadə etməsinə əlavə stimül verir.

İKT resurslarının yaxşılaşması e-xidmətlərin tətbiqinə müsbət təsir edir...

İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin şöbə müdiri Zaur Qasimovun sözlərinə görə, müasir İKT alətlərinin geniş tətbiqi və on ucqar yaşayış məntəqələrində sürətli internetin təmin olunması regionlarda elektron xidmətlərin çeşidinin artmasında mühüm rol oynayır. Gəncə, Mingəçevir, Füzuli, Şəki, Quba, Sumqayıt və digər bölgələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlarla e-xidmətlərdən istifadə ilə bağlı lazımı izahat işləri aparılıb. Hazırda kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin e-xidmətlərdən istifadəsi üçün davam etdirilən tədbirlərdən danışıq Z.Qasimov internet resurslarının sahibkarlara əlverişli imkanlar yaratdığını bildirdi. Sahibkarlar tələb olunan sənədləri elektron formada təqdim etməklə yanaşı, həmin xidmətlər üçün qanunvericiliklə müəyyən olunmuş dövlət rüsumlarının və xidmət haqlarının ödənişini onlayn rejimdə həyata keçirə bilərlər. Aparılan təhlillər göstərir ki, sahibkarlar müxtəlif fəaliyyət növləri üzrə lisenziyaların, malların mənşə və keyfiyyət sertifikatlarının verilməsi üçün tələb olunan sənədləri elektron formada təqdim edirlər. Onlar, həmçinin, cərimə və maliyyə sanksiyalarını da onlayn rejimdə ödəmək imkanına malikdirlər.

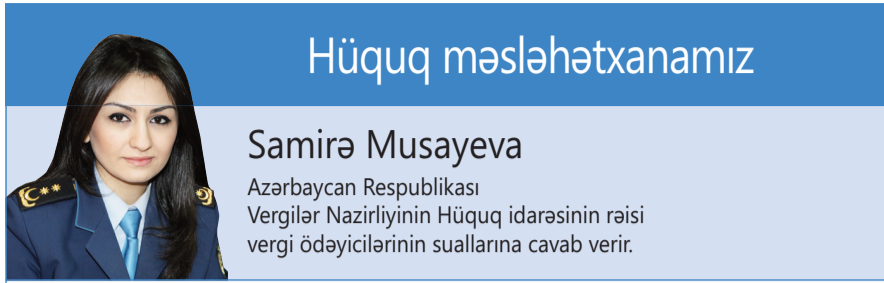
Qeyd olunmuşdur ki, sahibkarlar tələb olunan sənədləri elektron formada təqdim etməklə yanaşı, onlayn rejimdə qəbulu yazılmaq, müraciətlərinin qəbulu və cavablandırılması, nazirliyin məsul işçiləri ilə canlı video əlaqənin qurulması, sual-cavab və regionların inkişafı ilə bağlı dövlət proqramlarının icrası barədə informasiya əldə etmək imkanından yararlanla biləcəklər.

Elbrus CƏFƏRLİ

- 2012» hesabatında Azərbaycanın bir çox indekslər üzrə mövqeyi daha da yaxşılaşıb. Respublikamız ümumilikdə rabitə texnologiyalarının vəziyyətinə görə 9 pillə irəliləyərək dünyanın 142 ölkəsi arasında 61-ci yeri yüksəlib. Ölkəmiz hər 100 nəfərə düşən internet istifadəçilərinin sayına görə MDB-də liderdir və ümumdünya orta göstəricisini 2 dəfə üstələyir. Azərbaycan Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqının 2012-ci ilə dair hesabatında «İKT inkişaf indeksi» üzrə 68-ci yeri tutub. Bu hesabatda Azərbaycan 10 «Ən dinamik inkişaf edən ölkələr» qrupunda yerini möhkəmləndirib. Hesabatda əsasən, «İKT qiymət səbəti» göstəricisi üzrə respublikamız əvvəlki hesabatla mü-

Hüquq məsləhətxanamız

Samira Musayeva

Azərbaycan Respublikası
Vergilər Nazirliyinin Hüquq idarəsinin rəisi
vergi ödəyicilərinin suallarına cavab verir.

Əmlak vergisi

Mülkiyyətimdə daşınmaz əmlak var. Əmlak vergisini necə hesablamalı və hansı qaydada ödəməliyəm? Bu zaman hansı güzəştlərdən istifadə edə bilərəm?

Vergi Məcəlləsinin 197.1.1-ci maddəsinə görə, rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan və Azərbaycan Respublikasının ərazisində yerləşən tikililər və ya onların hissələri, həmçinin yerindən və istifadə edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq rezident fiziki şəxslərə məxsus su və hava nəqliyyatı vasitələri əmlak vergisinin vergitutma obyektləridir.

Məcəllənin 198.1.1-ci maddəsinə əsasən, fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan binaların inventarlaşdırılmış dəyəri 5000 manatadək olduqda bu dəyərdən vergi tutulmur, 5000 manatdan çox olan məbləğdən isə 0,1 faizlə vergi hesablanır.

Məcəllənin 200.1-ci maddəsinə də qeyd edilmişdir ki, binalar üzrə əmlak vergisi müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Nazirlər Kabineti) müəyyən etdiyi qaydada binaların inventar dəyərinə əsasən hesablanır. Fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan binalara görə əmlak vergisi onların yerləşdiyi ərazinin bələdiyyəsi tərəfindən hesablanır. «Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.3-cü maddəsinə əsasən, tikililər və onların hissələrinə görə fiziki şəxslərdən əmlak vergisi hesablanmaq məqsədi ilə bələdiyyələr 3-5 ildə bir dəfədən çox olmamaq şərti ilə ərazilərində yerləşən müvafiq əmlakın vergi qoyma məqsədləri üçün qiymətləndirilməsi barədə qə-

rar qəbul edirlər. Əmlakın qiymətləndirilməsi üzrə əməliyyatlar bələdiyyələrin vəsaiti hesabına maliyyələşdirilir. Bu dəyər Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq olunmuş qaydalar əsasında müəyyən edilir.

«Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında» Qanununun 5.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq əmlakın dəyəri fiziki şəxsin təşəbbüsü ilə və onun hesabına müstəqil peşəkar qiymətləndiricilər tərəfindən hesablanmalıdır.

Məcəllənin 199.3-cü maddəsinə də qeyd edilmişdir ki, binaların icarəyə, kirayəyə verildiyi, habelə sahibkarlıq və ya kommərsiya fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün istifadə edilmiş hallar istisna olmaqla, 102.2-cü maddədə göstərilən şəxslərin, habelə pensiyaçıların və müddətli hərbi xidmət hərbi qulluqçularının və onların ailə üzvlərinin müddətli hərbi xidmət dövründə binalara görə ödəməli olduqları əmlak vergisinin məbləği 30 manat azaldılır.

Məcəllənin 200.4-cü maddəsinə əsasən, bələdiyyələr verginin ödənilməsi barədə tədiyyə bildirişini vergi ödəyicilərinə avqustun 1-dən gec olmayaraq verməlidirlər.

Məcəllənin 200.5-ci maddəsinə müvafiq olaraq, cari il üçün hesablanmış əmlak vergisinin məbləği bərabər hissələrlə - həmin il avqustun 15-dək və noyabrın 15-dək bələdiyyə büdcəsinə ödənilir. 200.6-cı maddədə isə göstərilir ki, fiziki şəxslərdən əmlak vergisi yerli (bələdiyyə) büdcəyə ödənilir.

Suallarınızı redaksiyamızın ünvanına:
AZ 1073, Bakı ş., Landau küç., 16 və ya
s.musayeva@taxes.gov.az
elektron poçt ünvanına göndərə bilərsiniz.

Biznes mühitinin daha da liberallaşması naminə

«Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında» qanun layihəsi müzakirəyə çıxarılır

Azərbaycanda genişmiqyaslı iqtisadi inkişaf tədbirləri çərçivəsində sahibkarlığın inkişafına xüsusi önəm verilir, biznes mühitinin liberallaşdırılması istiqamətində davamlı tədbirlər həyata keçirilir. Prezident İlham Əliyev regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Programının icrasının döndürücü ilinin yekunlarına həsr olunmuş konfransda sahibkarlığın inkişafının dövlət üçün prioritet məsələ olduğunu bir daha vurğulayaraq, iş adamlarının fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə hallarının yolverilməzliyini önə çıxıb. «Mən daim sahibkarlarla görüşürəm, həm Bakıda, həm bölgələrdə açılışını etdiyim müəssisələrin sayı bəlkə də indi yüzlərlə, minlərlə ölçülür. Ancaq hər bir yerdə yerli icra orqanlarının rəhbərləri, icra başçıları, vəzifəli şəxslər sahibkarlara kömək göstərməlidirlər. Onların fəaliyyətinə dəstək verməlidirlər, onları incitməlidirlər, onların işinə müdaxilə etməməlidirlər», - deyən Prezident İlham Əliyevin bu qətiyyəti mövqeyindən sonra sahibkarların qanuni mənafehlərinin qorunması, onların fəaliyyətinə müdaxilələrin qarşısının alınması istiqamətində tədbirlər bir qədər də gücləndirilib.

Milli Məclisin iqtisadi siyasət komitəsinin müzakirəsinə təqdim edilmiş «Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında» qanun layihəsinin ölkədə iş adamlarının fəaliyyəti üçün daha geniş imkanlar açacağı bildirilir. Qanun qəbul edildikdən sonra sahibkarlıq subyektlərində aparılan yoxlamaların vahid qaydaları bu sənəddə müəyyən ediləcək. Məqsəd sahibkarlıq subyektlərində çoxsaylı yoxlamaları azaltmaq, qanunsuz müdaxilələri aradan qaldırmaqdır. Yeni qanunda bir sahibkarın bir neçə qurum tərəfindən yoxlanmasının qarşısını almaq üçün vahid məlumat reyestrinin yaradılması nəzərdə tutulur.

Qanun sahibkarların fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə hallarının qarşısının alınmasına, bu məqsədlə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, habelə institusional-təşkilati tədbirlərin həyata keçirilməsinə hesablanıb. Sənəd dövlət başçısının 2010-cu il aprelin 13-də imzaladığı «Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların nizama salınması və istehlakçılardan hüquqlarının qorunmasının təmin edilməsinə dair bəzi tədbirlər haqqında» fərmanda əksini tapan məqsədlərin reallaşdırılması baxımından da yeni imkanlar açır. Xatırladaq ki, həmin fərman əsasında 2011-ci il mayın 1-də «Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid məlumat reyestrinin forması və aparılması qaydası haqqında Əsasnamə» təsdiq edilib və bu sənəddən irəli gələn vəzifələrin icrası Ədliyyə Nazirliyinə həvalə olunub.

Ədliyyə Nazirliyindən qəzetimizə bildirildiyinə görə, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların vahid reyestrinin yaradılması bu sahədə dövlət nəzarəti mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə, yoxlamaların tənzimlənməsi vasitəsilə sahibkarların hüquqlarının qorunmasına, sui-istifadə hallarının qarşısının alınmasına xidmət edir. Bununla da sahibkarların və istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə yoxlama prosedüründə əsaslı yeniliklər təsbit olunub. İlk növbədə, yoxlamaların yalnız müvafiq reyestrə qeydiyyata alındıqdan sonra həyata keçirilməsinin

mümkünlüyü vacib şərt kimi qarşıya qoyulub. Reyestr sahibkarlıq subyektlərinin hüquqlarının müdafiəsi, sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması, sui-istifadələrin, o cümlədən korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozumların qarşısının alınması baxımından səmərəli dövlət nəzarəti mexanizminin mühüm elementidir. Yeni sistemin tətbiqi aparılan yoxlamaların şəffaflığını təmin edərək hər bir qurumun yoxladığı sahədə səlahiyyətlərini və çərçivələrini dəqiqləşdirməyə, təkrarçıları aradan qaldırmağa, dövlət resurslarından daha səmərəli istifadə etməyə imkan verir.

Əsasnaməyə görə, hər hansı yoxlamanın aparılması üçün onun reyestrə qeydiyyata alınması məcburidir. Bu müddəə yoxlamaların keçirilməsi ilə bağlı yeni tənzimləmə mexanizminin əsas xəttini təşkil edərək dövlətin sahibkarların mənafehlərinin qorunmasına verdiyi əhəmiyyətin təzahürüdür. Əsasnamədə bütün yoxlama növləri (araşdırma, müayinə, monitoring, müşahidə, təftiş, nəzarət, xronometraj, reyid, baxış və s.) dəqiq sadalayıb və adından asılı olmayaraq, onların hamısının reyestrə qeydiyyata alınmasının təmini vəzifəsi yoxlayıcı orqanların üzərinə qoyulub.

Ədliyyə Nazirliyi sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamalar barədə hər üç aydan bir Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və Nazirlər Kabinetinə məlumat verməlidir. Bu məlumatlara keçirilmiş yoxlamaların predmeti və əsasları, yoxlayıcı orqanlar, yoxlanılan sahibkarlıq subyektləri, yoxlamaların nəticələri, qəbul olunmuş qərarlar, yol verilən pozuntular, görülmüş tədbirlər,

təhlillər, statistik və digər göstəricilər daxil edilir. Digər mühüm yenilik bundan ibarətdir ki, Əsasnamə ilə sahibkarlıq subyektlərinə yoxlamalara münasibət bildirmək imkanı yaradılıb. Belə ki, reyestrə yoxlayıcı orqanların təqdim etdiyi məlumatlarla yanaşı, sahibkarlıq subyektlərinin yoxlama barədə qeydləri, müraciətləri, şikayəti və digər məsələlər də daxil edilir. Aşkarlığın təmin olunması məqsədilə yoxlamalar barədə məlumatlar www.yoxlama.gov.az internet şəbəkəsində yerləşdirilir. Yoxlayıcı orqanlar və sahibkarlıq fəaliyyəti subyektləri yalnız özlərinə aid yoxlamalarla bağlı məlumat bazasına daxil edilən informasiyalardan istifadə edə bilərlər.

«Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında» qanun layihəsi məhz son illər reyestr əsasında aparılmış təhlillər və beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla hazırlanıb. Milli Məclisin deputatı Vahid Əhmədov hesab edir ki, qanun layihəsinin parlamentdə müzakirə olunması və qəbulu sahibkarlığın inkişafına xidmət edən dövlət siyasətinin məntiqli davamıdır. Bildirilib ki, qanun qəbul olunduqdan sonra sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə halları daha da azalacaq, ümumilikdə, biznes mühiti liberallaşacaq: «Hələlik qanun layihəsi müzakirə mərhələsindədir. Hesab edirəm ki, sənədin qəbulu sahibkarların qanuni hüquq və mənafehlərinin qorunması sahəsində qanunverici mexanizmlərin daha da təkmilləşməsinə imkan yaradacaq».

Samir MUSTAFAYEV

Müasir NKA-lar vergi nəzarətinin gücləndirilməsinə xidmət edir

NKA-nın tətbiqi nağd hesablaşmaların rəsmiləşdirilməsi prosesində iştirak edən hər iki tərəfə - həm malları (işləri, xidmətləri) təqdim edənə, həm də malları (işləri, xidmətləri) alana müəyyən üstünlüklər verir.

Kassa aparatı tətbiq etməklə sahibkar satıcılarına nəzarəti gücləndirməyə, mədaxil və məxaric edilmiş malların (işlərin, xidmətlərin) uçotunun rahat və dəqiq aparılmasına nail olur. Sahibkar bununla malların (işlərin, xidmətlərin) dövrüyyəsi üzrə istər operativ, istərsə də müəyyən tarixlərə görə hesabatları əldə etmək, istehlakçıların əsassız müdaxilələrinin qarşısını almaq imkanı qazanır. Həmçinin NKA-nın tətbiqi ilə satıcı tərəfindən alıcının aldadılması hallarının qarşısı alınır, alınmış mallar keyfiyyətsiz və ya standartlara uyğun olmadıqda kassa çeki vasitəsilə onun geri qaytarılmasının tələb edilməsi mümkün olur. Bunlardan başqa, NKA-nın tətbiqi ümumən cəmiyyətin maraqlarına da xidmət edir. Tərəflər arasında aparılan bütün əməliyyatların qeydiyyata götürülməsi, kölgə iqtisadiyyatının qarşısının alınmasına və vergilərin tam həcmdə dövlət büdcəsinə yığılmasına zəmanət verir.

İstehlakçılar nələrə diqqət yetirməlidirlər...

«İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında» Qanununun 7.1, 7.2, 7.3, 7.7, 21 və 26-cı maddələri ilə alıcıya aldığı malda qüsurlu aşkar etdikdə onu qaytarmaq, dəyişdirmək, satış qiymətini uyğun məbləğdə azaltmaq və s. hüquqlar verilir. İstehlakçılar hüquqlarının pozulması barədə qaldırdıqları iddialara görə dövlət rüsumu verməkdən azaddırlar. İstehlakçının mali dəyişmək tələbi mal olduqda dərhal yerinə yetirilməli, mal olmadıqda isə müvafiq orizənin verildiyi

andan iki ay müddətində ödənilməlidir. Lakin vətəndaşların pozulmuş hüquqlarını müdafiə etmək üçün onlarda qəbzlərin olması ilə yanaşı, kassa çeklərində Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş məlumatların əks olunması da vacib şərtlərdəndir. İstehlakçılar kassa çeklərində vergi ödəyicisinin adının, VÖEN nömrəsinin, çek vurulmasının tarixinin və saatının, obyektin adının və yerləşdiyi ünvanın, malın və ya xidmətin (işin) adının, ölçü vahidinin, miqdarının, qiymətinin, yekun məbləğin, gün ərzində vurulmuş çeklərin say və nömrəsinin, NKA-nın markasının və zavod nömrəsinin, həmçinin fiskal rejiminin nişanının (əlaməti) göstərilməsinə mütləq diqqət yetirməlidirlər.

NKA-lara dövlət nəzarəti gücləndirilir

NKA-ların işinə, ölkədə nağd hesablaşmaların aparılması qaydalarına riayət edilməsinə nəzarət etmək məqsədilə 2010-cu ildən Vergilər Nazirliyi tərəfindən NKA-lara elektron məsafədən-ötürmə qurğularının (EMQ) tətbiqinə başlanmışdır.

EMQ kassa aparatının tərkibinə daxil olan, elektron nəzarət lentindən (ENL) və bu lentdə toplanmış məlumatların ötürücüsündən ibarət elektron qurğudur. Bu intellektual qurğu bir sıra funksiyaları yerinə yetirir. EMQ-lər kassa aparatında hazırlanan bütün ödəniş sənədləri (nağd və ya ödəmə kartı vasitəsilə) və yekun hesabatlar haqqında məlumatları onların hazırlanması ilə vahid sikkədə qeydə alır və bu sənədlər üçün kriptografik nəzarət kodunu (KNK) emal edir. Toplanmış məlumatlar rabitə operatoru vasitəsilə Vergilər Nazirliyinin mərkəzi serverinə ötürülür və nazirliklə əks-əlaqə təmin edilir. Əks-əlaqə vasitəsilə Vergilər Nazirliyi NKA-nın mübadilə reklamını və digər parametrləri dəyişə bilər. Vergilər Nazirliyi vergi ödəyicisinin NKA-sına istənilən məlumatı göndərir (məsələn: bildiriş, xəbərdarlıq, məlumatlandırma və s.) və bu məlumatlar NKA-nın ekranında «SMS!» sözü yazılmaqla çekdə çap olunur. Əvvəllər sahibkarlar hesabata təqdim etməmiş NKA-dakı məlumatları elektron formata keçirərək vergi orqanına təqdim etməli idilər. Bu işə xeyli maliyyə və inzibati xərclərin yaranmasına səbəb olurdu. EMQ-nin tətbiqindən sonra vergi ödəyicisi tərəfindən aparılan bütün əməliyyatlar EMQ vasitəsilə toplanır və mobil rabitə ilə AVİS-ə ötürülür. Məlumatlar AVİS-də avtomatik emal edilir və riskli vergi ödəyiciləri müəyyən olunur. Uzun müddət NKA-sından məlumat daxil olmayan vergi ödəyicisi risk qrupuna daxil edilərək xüsusi nəzarətə götürülür. Alınan məlumatlar operativ vergi nəzarətini həyata keçirən əməkdaş tərəfindən internet üzərindən

matları

elektron formata keçirərək vergi orqanına təqdim etməli idilər. Bu işə xeyli maliyyə və inzibati xərclərin yaranmasına səbəb olurdu. EMQ-nin tətbiqindən sonra vergi ödəyicisi tərəfindən aparılan bütün əməliyyatlar EMQ vasitəsilə toplanır və mobil rabitə ilə AVİS-ə ötürülür. Məlumatlar AVİS-də avtomatik emal edilir və riskli vergi ödəyiciləri müəyyən olunur. Uzun müddət NKA-sından məlumat daxil olmayan vergi ödəyicisi risk qrupuna daxil edilərək xüsusi nəzarətə götürülür. Alınan məlumatlar operativ vergi nəzarətini həyata keçirən əməkdaş tərəfindən internet üzərindən

onlayn rejimdə müşahidə oluna bilər. Bununla da «elektron xronometraj» aparılması imkanı yaranır. NKA-ya müdaxilə olunduqda qurğu tərəfindən onun işi dayandırılır.

NKA-nın növləri

Hazırda funksional xarakteristikaları və istismar imkanlarına görə müxtəlif növ NKA-lardan istifadə edilir. *Avtonom istifadə olunan NKA* - funksional imkanlarını onun daxilində olan proqramla idarə edilən əlavə qurğular qoşulmaqla artıran nəzarət-kassa aparatıdır. Avtonom NKA-lara daim elektrik şəbəkəsinə qoşulmadan işləyə bilən portativ NKA-lar da daxildir.

Passiv sistemli NKA - kompüter-kassa sistemlərində işləyə bilən, lakin bu sistemin işini idarə etmək imkanı olmayan NKA-lardır. Passiv sistemli NKA avtonom NKA kimi də istifadə oluna bilər.

Kompüter uçot sistemli aktiv NKA-lar - kompüter-kassa sistemlərində işləyə bilən və bu sistemin işini idarə edən cihazlardır. Bu NKA passiv sistemli və ya avtonom NKA kimi də istifadə oluna bilər.

Fiskal qeydedicilər - kompüter-kassa sisteminin tərkibində işləyə bilən və məlumatları əlaqə kanalı vasitəsilə qəbul edən NKA-lardır.

Respublikamızda hal-hazırda ən çox avtonom növə aid edilən kassa aparatlarından istifadə olunur ki, onların da bir çox çeşidləri vardır. Yalnız Sahələrarası Ekspert Komissiyası tərəfindən istifadəsinə icazə verilərək Dövlət reyestrinə daxil edilən və müəyyən texniki göstəri-

cilərə malik olan kassa aparatları istifadə edilə bilər.

NKA-ların elektron qeydiyyatı

2011-ci ilin sonundan vergi ödəyicisi və ya müqavilə əsasında STXM tərəfindən NKA-ların qeydiyyatı alınması və ya qeydiyyata çıxarılması elektron formada aparıla bilər.

Birinci halda vergi ödəyicisi Vergilər Nazirliyinin rəsmi internet sahifəsinin «E-xidmətlər» bölməsindəki «nəzarət-kassa aparatının onlayn qeydiyyatı və qeydiyyata çıxarılması» adlı elektron xidməti seçərək, «İnternet Vergi İdarəsi»nin «Onlayn kargüzərlik və e-VHF» alt bölməsində öz istifadəçi kodu, parol və şifrəsi vasitəsilə sistemə daxil olmaqla NKA-nı elektron formada qeydiyyata çıxarır. Qeyd edək ki, bu ilin mart ayının 13-nə olan məlumata görə, 23.752 NKA elektron qaydada qeydiyyata alınmışdır. 2012-ci ildə «Azərbaycan Respublikasının ərazisində nəzarət-kassa aparatlarının tətbiq olunması haqqında» Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına edilmiş əlavə və dəyişikliklərə əsasən, texniki xidmət jurnalı və NKA işləmədiyi dövrdə aparılan əməliyyatların uçotu kitabının STXM-dən alınması NKA istehlakçıların vəzifələrinə, NKA istismara verilən zaman NKA istehlakçıları STXM-in səlahiyyətli nümayəndəsinin imzası və möhürü ilə təsdiq olunmuş jurnal və kitabla təmin etmək isə STXM-in vəzifələrinə aid edilmişdir. Vergi orqanlarında NKA-lar qeydiyyata keçirildikdən sonra hazırlanmış qeydiyyat vərəqəsi isə - yalnız vergi ödəyicisi müraciət edərsə - iki iş günü ərzində kağız daşıyıcılarda vergi ödəyicisinə təqdim edilmişdir. Digər hallarda isə NKA-nın qeydiyyat vərəqəsi proqram təminatı vasitəsilə vergi ödəyicisinin e-qutusuna göndərilir.

Arzu İBRAHİMOVA

Müasir audit sisteminin əsasını e-audit təşkil edir

Asaf ƏSƏDOV,
vergilər nazirinin müşaviri

Auditin planlaşdırılması və audit testlərinin rolu

Vergi ödəyicisinin səyyar vergi yoxlamasının planlaşdırılmasında ilk olaraq audit testlərinin hazırlanması mərhələsi mütləq qaydada həyata keçirilməlidir. Audit testləri, sahə spesifikasiyini nəzərə alaraq, 3 əsas qrupa bölünür:

- Hesabatların uyğunluğu testləri (Compliance Tests)
- Auditin tamlığı testləri (Completeness Tests)
- Auditin düzgünlüyü testləri (Correctness Tests)

Hesabatların uyğunluğu testlərinin əsas məqsədi - audit məqsədilə seçilmiş vergi ödəyicisinin:

- baş kitabında (General Ledger) və qalıq-dövrüyyə cədvəlində (Trial Balance) ayrı-ayrı hesablar üzrə qeydə alınmış əməliyyatların yoxlanılması müddətində cəmləndirilmiş məbləğlərinin maliyyə hesabatlarında (ümumi balans, mənfəət və zərər hesabatı) bu hesablara cəmləndirən göstəricilərin məbləğləri ilə uyğun gəlib-gəlməməsinin yoxlanılması;
- baş kitabın və maliyyə hesabatlarının göstəricilərinin vergi bəyannaməsinin müvafiq göstəriciləri ilə uyğun gəlib-gəlməməsinin yoxlanılması;

- yuxarı nəzarət orqanı üçün (Mərkəzi Bank, Maliyyə Nazirliyi və s.) hazırladığı hesabatların göstəricilərinin mövcud qanunvericilik normalarına uyğun gəlib-gəlməməsinin yoxlanılmasıdır.

Auditin tamlığı testlərinin əsas məqsədi - audit məqsədilə seçilmiş vergi ödəyicisinin:

- həyata keçirdiyi əməliyyatların baş kitabda, maliyyə və vergi hesabatlarında tam şəkildə əks etdirilməsinin yoxlanılmasıdır.** Məsələn:
  - müəssisənin baş kitabına daxil edilmiş qeydlər üzərində hesabat dövrünün sonunda qeydə alınma tarixindən sonra düzəlişlərin edilməsinin yoxlanılması;
  - müəssisədə çalışan işçilərin əməkhaqlarının düzgün hesablanması və qeydə alınmasının yoxlanılması;
  - alınmış avadanlıqlar üzrə normalara əsasən amortizasiyanın düzgün hesablanması yoxlanılması;
  - bankda verilmiş kreditlər üzrə faiz gəlirlərinin və cəlb olunmuş depozitlər üzrə faiz xərclərinin düzgün hesablanması yoxlanılması;
  - gəlin azalmasına səbəb olan satılmış malların bazar qiymətindən 30%-dən çox aşağı qiymətlə satılmasının yoxlanılması.

E-məlumatların planlaşdırılması, alınması və ilkin təhlili

Vergi ödəyicisinin biznesinin başa düşülməsi və tələb olunan e-məlumatların dəqiqləşdirilməsi üçün ilkin tədbirlər aşağıdakılardan ibarətdir:

«Audit üzrə bilik bazası»

Müasir audit modelində auditorların sahə üzrə ixtisaslaşması əsas şərtlərdən biridir. Bu istiqamətdə işlərin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi üçün «Audit üzrə bilik bazası» (ABB) yaradılmalıdır. Bunun formalaşdırılması məqsədilə analitiklər və auditorlar tərəfindən hər sahə (neft, maliyyə, istehsal, xidmət, ticarət, İT və telekommunikasiya, nəqliyyat və s.) üçün iqtisadi göstəricilər, statistik və digər məlumatlar davamlı şəkildə toplanmalı və sistemləşdirilməlidir. Bununla yanaşı, ABB-

həyata keçirdiyi əməliyyatların baş kitabda, maliyyə və vergi hesabatlarında düzgün əks etdirilməsinin yoxlanılmasıdır. Məsələn:

- müəssisənin baş kitabına daxil edilmiş qeydlər üzərində hesabat dövrünün sonunda qeydə alınma tarixindən sonra düzəlişlərin edilməsinin yoxlanılması;
- müəssisədə çalışan işçilərin əməkhaqlarının düzgün hesablanması və qeydə alınmasının yoxlanılması;
- alınmış avadanlıqlar üzrə normalara əsasən amortizasiyanın düzgün hesablanması yoxlanılması;
- bankda verilmiş kreditlər üzrə faiz gəlirlərinin və cəlb olunmuş depozitlər üzrə faiz xərclərinin düzgün hesablanması yoxlanılması;
- gəlin azalmasına səbəb olan satılmış malların bazar qiymətindən 30%-dən çox aşağı qiymətlə satılmasının yoxlanılması.

Analitik prosedurlar

Audit məqsədilə seçilmiş vergi ödəyicisinin ilkin təhlili ABB-nin məlumatlarından sonra analitik prosedurların tətbiqi ilə davam etdirilir.

Elektron auditin keyfiyyətli və nəticəli keçirilməsi üçün analitik prosedurların tətbiqi və nəzərə çarpan ilk risklərin təhlili zamanı ortaya çıxan suallar sonrakı auditin predmeti olmaqla yanaşı, vergi ödəyicisinin biznesinin xüsusiyyətlərini də anlamağa imkan verir. Bu halda, vergi orqanlarına təqdim edilən bəyannamələrin təhlil olunub nəticələrinin ümumiləşdirilməsi vacibdir. Vergi orqanlarına təqdim edilən bəyannamələr, habelə mənbəyi bəlli olan digər məlumatlar əsasında vergi auditindən əvvəl, əsasən, aşağıdakı göstərilən iki növ risklərin təhlili metodu mövcuddur:

a) Vertikal təhlil. Bəyannamələrin vertikal təhlili zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən hər hansı dövr üçün təqdim edilmiş bəyannamə üzrə göstərilən xərclə-

rin gəlirlərə nisbəti təhlil olunur. Bu zaman vergi ödəyicisinin balansında olan əsas vəsaitlərin dəyəri, aktivlərin məbləği bu nisbətlə tutuşdurulur. Eyni zamanda, audit məqsədilə seçilmiş vergi ödəyicisinin bəyannaməsində və maliyyə hesabatlarında əks olunan göstəricilərin maliyyə və iqtisadi nisbətləri (1.Mənfəət/aktivlər; 2.Mənfəət/kapital; 3.Satış/aktivlər; 4.Borc/aktivlər; 5.Ödənilmiş vergi/istehsal olmuş məhsulun həcmi; 6.Ödənilmiş vergi/məhsulun maya dəyəri və s.) bu sahədə çalışan analoji vergi ödəyicilərinin, xüsusilə vergi inzamı baxımından nümunəvi vergi ödəyicilərinin nisbətləri ilə müqayisə olunmalıdır. Hər hansı uyğunsuzluqlar aşkar edildikdə, onlar qeyd olunmaqla sonradan keçiriləcək audit zamanı aparılacaq təhlillərin nəticəsində istifadə edilir.

b) Mütənasib təhlilin aparılması. Bəyannamələrin mütənasib təhlilinin aparılması zamanı vergi ödəyicisi tərəfindən bir neçə dövr üzrə təqdim edilmiş bəyannamələrdə göstərilən xərclərin gəlirlərə nisbətinin və orta göstəricilərinin ayrı-ayrı dövrlər üzrə mütənasibliyi təhlil edilir. Mütənasib təhlil xüsusilə analoji vergi ödəyicilərinin olmadığı halda tətbiq edilməlidir. Belə təhlil vergi ödəyicisinin öz əvvəlki göstəriciləri baxımından kənarlaşmalara yol verdiyini göstərə bilər ki, bu hal ayrıca təhlil predmetidir. Bu zaman dövrlər üzrə aşkar edilən kənarlaşmalar qeyd olunmaqla aparılacaq yoxlama zamanı şərhələri aydınlaşdırılır.

Müasir audit modelində auditorların sahə üzrə ixtisaslaşması əsas şərtlərdən biridir. Bu istiqamətdə işlərin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi üçün «Audit üzrə bilik bazası» (ABB) yaradılmalıdır. Bunun formalaşdırılması məqsədilə analitiklər və auditorlar tərəfindən hər sahə (neft, maliyyə, istehsal, xidmət, ticarət, İT və telekommunikasiya, nəqliyyat və s.) üçün iqtisadi göstəricilər, statistik və digər məlumatlar davamlı şəkildə toplanmalı və sistemləşdirilməlidir. Bununla yanaşı, ABB-

həyata keçirdiyi əməliyyatların baş kitabda, maliyyə və vergi hesabatlarında düzgün əks etdirilməsinin yoxlanılmasıdır. Məsələn:

- müəssisənin baş kitabına daxil edilmiş qeydlər üzərində hesabat dövrünün sonunda qeydə alınma tarixindən sonra düzəlişlərin edilməsinin yoxlanılması;
- müəssisədə çalışan işçilərin əməkhaqlarının düzgün hesablanması və qeydə alınmasının yoxlanılması;
- alınmış avadanlıqlar üzrə normalara əsasən amortizasiyanın düzgün hesablanması yoxlanılması;
- bankda verilmiş kreditlər üzrə faiz gəlirlərinin və cəlb olunmuş depozitlər üzrə faiz xərclərinin düzgün hesablanması yoxlanılması;
- gəlin azalmasına səbəb olan satılmış malların bazar qiymətindən 30%-dən çox aşağı qiymətlə satılmasının yoxlanılması.

Müasir audit modelində auditorların sahə üzrə ixtisaslaşması əsas şərtlərdən biridir. Bu istiqamətdə işlərin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi üçün «Audit üzrə bilik bazası» (ABB) yaradılmalıdır. Bunun formalaşdırılması məqsədilə analitiklər və auditorlar tərəfindən hər sahə (neft, maliyyə, istehsal, xidmət, ticarət, İT və telekommunikasiya, nəqliyyat və s.) üçün iqtisadi göstəricilər, statistik və digər məlumatlar davamlı şəkildə toplanmalı və sistemləşdirilməlidir. Bununla yanaşı, ABB-

bu məqsədlə xüsusi sorğulardan istifadə etməlidir. Müsahibə zamanı auditor tərəfindən vergi ödəyicisinin biznesinin, təşkilatı işlərin sxeminin və iş proseslərinin başa düşülməsi davam etdirilir, əsas menecerlərlə tanışlıq yaranır. Məqsəd e-auditor tərəfindən vergi ödəyicisində daxili nəzarət sisteminin təşkilinin güclü və zəif tərəflərinin qiymətləndirilməsidir. Bu mərhələdə e-auditor vergi orqanında onunla birlikdə çalışan və vergi ödəyicisinin İT mü-təxəssislərindən istifadə etməlidir.

E-məlumatların alınması üçün tələbnamə forması

Göstərilən tədbirlər zamanı ilkin məlumatların toplanması nəticəsində e-auditor vergi ödəyicisinə səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi məqsədilə bildirişlə birlikdə e-məlumatların alınması üçün tələbnamə göndərir. Bu tələbnaməni alan vergi ödəyicisi tələbnaməyə əlavə edilmiş cədvəllə uyğun şəkildə sahə spesifikasiyasını nəzərə alaraq, 15 iş günü ərzində e-məlumatları təqdim edir və bu məlumatların dəqiqliyini təsdiqləyir. Tələbnaməyə əsasən, 15 iş günü ərzində istənilən e-məlumatlar vergi ödəyicisindən tələb edilən və vergi ödəyicisinin informasiya sistemlərində mövcud olan ilk və əsas e-məlumatlardır. Yoxlama zamanı əlavə məlumatlar, idarəetmə hesabatları və qərarları, təsdiqedicilərin sənədləri və s. sənədlər də tələb edilə bilər.

Müasir audit modelində auditorların sahə üzrə ixtisaslaşması əsas şərtlərdən biridir. Bu istiqamətdə işlərin yüksək səviyyədə təşkil edilməsi üçün «Audit üzrə bilik bazası» (ABB) yaradılmalıdır. Bunun formalaşdırılması məqsədilə analitiklər və auditorlar tərəfindən hər sahə (neft, maliyyə, istehsal, xidmət, ticarət, İT və telekommunikasiya, nəqliyyat və s.) üçün iqtisadi göstəricilər, statistik və digər məlumatlar davamlı şəkildə toplanmalı və sistemləşdirilməlidir. Bununla yanaşı, ABB-

həyata keçirdiyi əməliyyatların baş kitabda, maliyyə və vergi hesabatlarında düzgün əks etdirilməsinin yoxlanılmasıdır. Məsələn:

- müəssisənin baş kitabına daxil edilmiş qeydlər üzərində hesabat dövrünün sonunda qeydə alınma tarixindən sonra düzəlişlərin edilməsinin yoxlanılması;
- müəssisədə çalışan işçilərin əməkhaqlarının düzgün hesablanması və qeydə alınmasının yoxlanılması;
- alınmış avadanlıqlar üzrə normalara əsasən amortizasiyanın düzgün hesablanması yoxlanılması;
- bankda verilmiş kreditlər üzrə faiz gəlirlərinin və cəlb olunmuş depozitlər üzrə faiz xərclərinin düzgün hesablanması yoxlanılması;
- gəlin azalmasına səbəb olan satılmış malların bazar qiymətindən 30%-dən çox aşağı qiymətlə satılmasının yoxlanılması.

«Yüksək insan inkişafı»na doğru daha bir addım

BMT-nin «İnsan İnkişafı Hesabatı»nda respublikamız siyasi, iqtisadi və ictimai sabitlik göstəricilərinə görə yaxşı mövqeyə malik ölkə kimi qiymətləndirilir

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) İnkişaf Proqramı 2013-cü ilə dair «İnsan İnkişafı Hesabatı»ni açıqlayıb. Hesabatda dünya ölkələrinin iqtisadi inkişaf və sosial göstəriciləri, vətəndaşların həyat səviyyəsi, yaşayış imkanları, sosial müdafiəsi, səhiyyə və tibbi xidmətlər üzrə göstəricilər, elm, təhsil, mədəniyyət, idman sahəsində vəziyyət, ekoloji mühit, ictimai sabitlik və digər sahələr üzrə araşdırmaların nəticəsində ümumi qiymətləndirmə müəyyən olunub. Azərbaycanı insan inkişafı indeksinə görə dünya dövlətləri reytingində 82-ci yer verilib. İnsan inkişafı indeksi təyin olunarkən çoxkomponentli göstəricilərə əsaslanılır. Müstəqil beynəlxalq ekspertlər tərəfindən hazırlanan hesabatda əhalinin yaşayışı və rifahı ilə bağlı bütün göstəricilər bu indeksdə öz əksini tapır. Yəni burada ölkənin siyasi, hüquqi, ictimai, sosial, iqtisadi parametrləri geniş şəkildə təhlil olunur. Makroiqtisadiyyatın bütün sahələri ilə yanaşı, demoqrafik durum, əmək ehtiyatları, sosial təminat, elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, ev təsərrüfatlarının vəziyyəti, ətraf mühit, infrastruktur, ticarət, xidmət, insanların məşğulluğu, yaşayış tərz, istehlak bazarı və digər komponentlər bu indeksin təhlil olu-

nan başlıca istiqamətlərini təşkil edir. Azərbaycan qeyd olunan parametrlərin əksəriyyəti üzrə son illər müsbət dəyişikliklərə nail olub. BMT İnkişaf Proqramının ekspertlərinin qənaətinə görə, son 17 ildə Azərbaycan bir çox göstəricilər üzrə xeyli irəliləyişlər əldə edib. Ölkədə ÜDM-in artımı, insanların gəlir əldə etmək imkanlarının yaxşılaşması, məşğulluğun artırılması, yoxsulluğun səviyyəsinin azaldılması, vətəndaşların sosial rifah halının yüksəlməsi, onların keyfiyyətli təhsil, səhiyyə və sosial infrastruktur xidmətləri ilə əhatə olunması baxımından mühüm irəliləyişlər var. Bu illər ərzində insanların həyat şəraiti yaxşılaşıb, adambaşına düşən milli gəlir 400% artıb. Təhsil alan hər nəfərə düşən xərclər bir neçə dəfə yüksəlib. Hazırda respublikamızda yaşı 25-dən yuxarı olan kişilərin 95,7%-i, qadınların isə 90%-i ən azı orta təhsilə malikdir. Azərbaycanda əhalinin savadlılıq səviyyəsi 99,8% təşkil edir. Vətəndaşların informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadəsində səmərəlilik 5-7 dəfə artıb. Qeyd olunan dövr ərzində ölkəmizdə insanların ömür uzunluğu da artıb. Gözlənilən ömür uzunluğu göstəricisində 5 il artım təxmin olunur. 2005-2012-cü illər ərzində Azərbaycan insan inkişafı sahəsində hətta dünya üzrə qabaqçıl sayılan iki dövləti - son dövrlər öz iqtisadi inkişafı ilə Asiyanın iqtisadi nəhənglərinə çevrilən Çin və Hindistanı da arxada qoyub.

Respublikamızın qeyd olunan göstəricilər üzrə müsbət nəticələr əldə et-

məsinin başlıca səbəbləri ölkədə kompleks və davamlı islahatların həyata keçirilməsi ilə bağlıdır. Azərbaycan insan hüquq və azadlıqlarının qorunması, sistemli şəkildə demokratik islahatların miqyasının genişlənməsi, söz və fikir azadlığının inkişafı, vətəndaşların mənafehinin qorunmasına xidmət edən davamlı tədbirlərin həyata keçirilməsi, bazar iqtisadiyyatı şərtlərinin təmin edilməsi, sosial siyasətin dərinləşməsi və digər sahələrdə əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə edib. Bunun nəticəsidir ki, ölkə vətəndaşlarının hakimiyyətə inamı möhkəmlənməkdədir. Məsələn, sorğuya cəlb olunan respondentlərin 74%-dən çoxu Azərbaycan hökumətinə etibar etməklə yanaşı, özlərini təhlükəsiz hiss etdiklərini bildirirlər.

BMT ekspertlərinin qiymətləndirmələrinə görə, Azərbaycan region ölkələri arasında siyasi və iqtisadi sabitlik əmsali ilə bərabər, ictimai sabitlik göstəricisinə görə də yaxşı mövqeyə malikdir. Ölkəmizdə hər 100 min nəfərə təxminən 2 qətl hadisəsi düşür, amma bu rəqəm MDB və qonşu ölkələrdə bir neçə dəfə yüksəkdir. Məsələn, Rusiya, Belarus, Ukrayna, Gürcüstan, Türkiyə və digər ölkələrdə bu göstərici 5-7 əmsali üzrə dəyişir.

BMT-nin İnkişaf Proqramının ekspertlərinin proqnozlarına görə, ölkəmiz qarşdakı illərdə əhalinin həyat səviyyəsinin davamlı olaraq yüksəldilməsi, insan kapitalının inkişafı, sosial infrastrukturun yaxşılaşdırılması və digər sahələrdə islahatları daha da sürətləndirməklə insan inkişafı indeksi üzrə daha yüksək nəticələr əldə etməyə nail ola biləcək və Azərbaycan «orta insan inkişafı» qrupundan «yüksək insan inkişafı» ölkələri kateqoriyasına daxil olacaq.

Elbrus CƏFƏRLİ

Ticarət mərkəzində vergi ödəyiciləri ilə görüş

Martın 16-da «Kəngərli» Ticarət Mərkəzində sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən vergi ödəyiciləri ilə «Vergi ödəyicilərinin hüquq və vəzifələri», «Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklər», «Vergilər Nazirliyi tərəfindən göstərilən elektron xidmətlər» mövzularında görüş-brifinq keçirilmişdir. Tədbirdə iştirakçılara vergi ödəyicilərinin hüquq və vəzifələri, vergi mərkəzlərinin fəaliyyətinə uyğun olaraq vergi hesabatlarının təqdim edilməsinin, hesablanmış vergilərin dövlət büdcəsinə ödənilməsinin müddət və qaydaları, maddə işləyən işçilərlə əmək müqavilələrinin bağlanması, onlara əməkhaqqının hesablanması, nağd hesablaşmaların aparılması

qaydaları, sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirildiyi təsərrüfat subyektinin (obyektinin) vergi orqanında uçota alınması, NKA-nın qeydiyyatı, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə vergi ödəyicisinə tətbiq edilən maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələr, Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklər, Vergilər Nazirliyi tərəfindən göstərilən və göstərməsi nəzərdə tutulan elektron xidmətlər barədə ətraflı məlumat verilmişdir.

Görüş-brifinqdə Bakı Şəhər Vergilər Departamentinin Vergi ödəyicilərinə xidmət idarəsinin əməkdaşları Uğur Qasımov və İlham Əliyev iştirakçıları maraqlandıran sualları cavablandırmışlar.

Seminar-məşğələlər keçirilmişdir

Gənc nəsilə yüksək vergi mədəniyyətinin formalaşdırılması istiqamətində görülən tədbirlərin davamı olaraq Bakı Şəhər Vergilər Departamenti tərəfindən martın 13-də Nizami rayonundakı 4 saylı, Binəqədi rayonundakı 18 saylı peşə liseyində, martın 14-ü və 15-də isə Nesimi rayonundakı 46 saylı və Yasamal rayonundakı 225 saylı orta məktəblərdəki me-

todiki kabinetlərdə Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklər mövzusunda seminar-məşğələlər təşkil edilmişdir.

Bakı Şəhər Vergilər Departamentinin Vergi ödəyicilərinə xidmət idarəsinin əməkdaşları Uğur Qasımov və Samir Salayev məşğələləri interaktiv təqdimat formasında aparmış, məktəbliləri maraqlandıran sualları cavablandırmışlar.

Sadələşdirilmiş vergi bəyannaməsi

Hüquqi şəxslər üzrə 1N^o-li Əlavənin tərtib olunmasında mühasibat uçotu məlumatlarının düzgün yerləşdirilməsi

Əvvəli ötən saylarımızda

Sətir 2.2.1.3 «Dövlət büdcəsinə vergi öhdəlikləri».

«**dövr ərzində daxil olmuşdur**» sütununda: Əsasən 68 №-li hesabın kredit dövrüyyəsi üzrə illik yekun məbləğ əks etdirilir. Məsələn, DB20 - KR68, DB26 - KR68, DB44 - KR68, DB60,76 - KR68, DB70 - KR68 ikili yazılışları.

«**təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir**» sütununda: *Təqdim edilmişdir:* boş saxlanılır. *Silinmişdir:* Burada 68 №-li hesabın debet dövrüyyəsi üzrə illik yekun məbləğini əks etdirmək də olar. Lakin daha qısa hesablaşma üçün sadə qayda da müəyyənləşdirmək olar.

68 №-li hesabın kredit üzrə ilin sonuna qalıq döyəri yaranmışdırsa, həmin kredit qalığı Əlavənin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə «**hesabat dövrünün sonuna**» sütununda ki xanaya yazılır. Sonra da 68 №-li hesab üzrə ilin əvvəlinə (və ya əvvəlki ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə ilin sonuna) qalıq döyəri ilə cari ilin Əlavəsinin «dövr ərzində daxil olmuşdur» sütununda yazılan dövrüyyə toplanır və Əlavənin «hesabat dövrünün sonuna» sütununda ki xanaya yazılır. Alınan məbləğ cari ilin Əlavəsinin «təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir» sütununda «silinmişdir» xanasında əks etdirilir.

Əgər 68 №-li hesabın debet üzrə cari ilin sonuna qalıq döyəri (artıq ödəmə) yaranmışdırsa, cari ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə «**hesabat dövrünün sonuna**» sütununda ki xanaya «0» yazılır. Sonra da 68 №-li hesab üzrə cari ilin əvvəlinə (və ya əvvəlki ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə ilin sonuna) qalıq döyəri ilə Əlavənin «**dövr ərzində daxil olmuşdur**» sütununda yazılan dövrüyyə topla-

nır və Əlavənin «**hesabat dövrünün sonuna**» sütununda ki xanaya yazılan məbləğ (yəni «0») çıxılır. Alınan məbləğ Əlavənin «təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir» sütununda «silinmişdir» xanasında əks etdirilir. 68 №-li hesabın debet üzrə cari ilin sonuna qalıq döyəri (artıq ödəmə) isə Əlavənin 1.4.1-ci «Dövlət büdcəsinə (vergilər üzrə)» sətirinin «dövr ərzində daxil olmuşdur» sütununda ki xanaya yazılır və həmin məbləğ eyni ilə də Əlavənin «hesabat dövrünün sonuna» sütununda ki xanaya yazılır.

Ləğv edilmişdir: əvvəlki və cari hesabat dövründə hesablanmış vergi məbləğləri kimi 68 №-li hesabın kreditində əks etdirilən və sonradan verilməsi (geri qaytarılması) mümkün olmayan və ya məhkəmə qaydasında silinən vergi məbləğləri kimi ləğv edilən dövrüyyələr göstərilir. Məsələn, DB 68 - KR 80, 86, 87, 88 ikili yazılışları.

Mühasiblər hər bir vergi növü üzrə hesablaşmalara nəzarət etmək üçün mühasibat uçotunda ayrıca subhesablar açılır. Məsələn, 68.1 - əməkhaqqından tutulan gəlir vergisi, 68.2 - sadələşdirilmiş vergi, 68.3 - ödəmə mənbəyindən tutulan vergilər və sair. Bəzən elə olur ki, cari ilin sonuna bir vergi növü üzrə artıq ödəmə, digər vergi növü üzrə öhdəlik yaranır. Bəzi mühasiblər artıq ödəmə yaranan vergi növü üzrə dövrüyyə və qalıqları Əlavənin 1.4.1-ci sətirində, öhdəlik yaranan vergi növü üzrə dövrüyyə və qalıqları isə 2.2.1.3-cü sətirdə əks etdirirlər. Məlumatların Əlavədə bu cür yerləşdirilməsi məsləhət görülür. Əlavədə bütün vergilərin məcmusundan yaranan dövrüyyə və qalıq məbləğlərin nəzərə alınması daha düzgündür. 68 №-li hesab üzrə yekun qalıq məbləğ kredit üzrə yaranarsa, məlumatlar yalnız

2.2.1.3-cü sətirdə əks etdirilməlidir. Əgər 68№-li hesab üzrə yekun qalıq məbləği debet üzrə yaranarsa, məlumatlar yuxarıda göstərilən izah üzrə həm 2.2.1.3-cü, həm də 1.4.1-ci sətirdə əks etdirilməlidir.

Bəzən elə olur ki, əvvəlki ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə ilin sonuna qalıq döyəri «0», 1.4.1-ci sətiri üzrə ilin sonuna qalıq döyəri isə müəyyən məbləğlə (vergilər üzrə artıq ödəmə ilə) əks etdirilir, yəni əvvəlki ilin sonuna 68№-li hesabın debet qalığı qalır.

Belə halda cari hesabat dövrünün sonuna 68 №-li hesab üzrə kredit qalığı qalmışdırsa, cari hesabat dövrünün Əlavəsinin 1.4.1-ci «Dövlət büdcəsinə (vergilər üzrə)» sətirinin «təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir» sütununda ki «silinmişdir» xanasında əvvəlki ilin Əlavəsinin 1.4.1-ci sətiri üzrə ilin sonuna göstərilən qalıq döyəri əks etdirilir və cari hesabat dövrünün Əlavəsinin 1.4.1-ci sətirinin «hesabat dövrünün sonuna» sütununda ki xanaya «0» yazılır. Sonra da cari ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətirinin «dövr ərzində daxil olmuşdur» sütununda 68 №-li hesabın kredit dövrüyyəsi üzrə illik yekun məbləği əks etdirilir. 68 №-li hesabın kredit üzrə cari ilin sonuna qalıq döyəri cari ilin Əlavəsinin 2.2.1.3-cü sətiri üzrə «hesabat dövrünün sonuna» sütununda ki xanaya yazılır. Daha sonra da Əlavənin «dövr ərzində daxil olmuşdur» sütununda yazılan dövrüyyədən Əlavənin «hesabat dövrünün sonuna» sütununda ki xanaya yazılan məbləğ çıxılır. Alınan məbləğ Əlavənin «təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir» sütununda «silinmişdir» xanasında əks etdirilir.

Bir misal. Vergi ödəyicisinin hesabat ilində əməliyyatları aşağıdakı kimi olmuşdur (*bax: Cədvəl 1*).

Əməliyyatların məzmunu	Debet	Kredit	Məbləğ
İşçilərin əmək haqqından gəlir vergisi tutulmuşdur	70	68	1500
Sadələşdirilmiş vergi hesablanmışdır	20	68	3300
Ödəmə mənbəyindən vergi tutulmuşdur	76	68	850
Torpaq vergisi hesablanmışdır	26	68	1200
Dövlət büdcəsinə torpaq vergisi ödənilmişdir	68	51	1600
Dövlət büdcəsinə əmək haqqından tutulan gəlir vergisi ödənilmişdir	68	50	1300
Dövlət büdcəsinə sadələşdirilmiş vergi ödənilmişdir	68	51	3560
Dövlət büdcəsinə ödəmə mənbəyindən tutulan vergi ödənilmişdir	68	71	1150

Cədvəl 1

Hesab №-si	Hesabın adı	01 yanvar 2012-ci il tarixə qalıq		2012-ci ildə dövrüyyə		01 yanvar 2013-cü il tarixə qalıq	
		Debet	Kredit	Debet	Kredit	Debet	Kredit
68.1	Gəlir vergisi	500		1300	1500	300	
68.2	Sadələşdirilmiş vergi		800	3560	3300		540
68.3	Ödəmə mənbəyindən vergi		300	1150	850		
68.4	Torpaq vergisi			1600	1200	400	
	Cəmi vergilər üzrə		600	7610	6850	160	

Cədvəl 2

Göstəricilər	Dövr ərzində daxil olmuşdur, manatla	Təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir, manatla	Hesabat dövrünün sonuna, manatla
1.4.1 «Dövlət büdcəsinə (vergilər üzrə)	160	Təqdim edilmişdir: Silinmişdir: Ləğv edilmişdir:	160
2.2.1.5 Sair kreditor borcları	6850	Təqdim edilmişdir: Silinmişdir: 7450 Ləğv edilmişdir:	0

Cədvəl 3

Bu əməliyyatlar üzrə məbləğlər dövrüyyə cədvəlində aşağıdakı kimi olacaqdır (*bax: Cədvəl 2*).

Belə halda həmin göstəricilər bəyannamənin Əlavəsinə aşağıdakı kimi əks etdirilməlidir (*bax: Cədvəl 3*).

Cədvəldən göründüyü kimi, 68 №-li hesabın debet dövrüyyəsi 7610 manat göstərilməsinə baxmayaraq, Əlavənin «təqdim edilmişdir, silinmiş, ləğv edilmişdir»

sütununda ümumi əks etdirilməli məbləğ 7450 manat göstərilir. Son qalıq məbləğ isə düzgündür, yəni «0». 7450 manat məbləğ riyazi hesablaşma nəticəsində tapılır: 600 + 6850 - 0 = 7450 manat, yəni vergi öhdəliyinin ödənilən hissəsi bu qədərdir, ümumi olaraq əlavə ödənilən 160 manat öhdəlikdən kənar olduğuna görə, Əlavədə debitor borc kimi əks etdirilməlidir.

Davami növbəti sayımızda

Mehdi Babayev
«Profesional MÜHASİB» jurnalının baş redaktoru, sərbəst auditor

Audit

QHT-lərin hesabatlılığı

QHT-lərin fəaliyyətinin tənzimlənməsi məqsədilə ümumi təyinatlı qərarların qəbulu üçün faydalı məlumatların təmin edilməsi və təşkilatın resursları üzrə hesabatlılığın nümayiş etdirilməsi vacib məsələdir. Hesabatlılığın nümayişini isə şəffaflığı ortaya qoymaqla təşkilata qarşı müsbət rəy formalaşdırır.

Qanunvericiliyə uyğun olaraq QHT-lər (ictimai birliklər və fondlar) əsasən aşağıdakı hesabatları hazırlamalı və təqdim etməlidirlər:

1. Maliyyə hesabatları - ən azı ildə 1 dəfə hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra növbəti ilin aprel ayının 1-dən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinə və bütün digər istifadəçilərə təqdim edilir.

2. QHT mənfəət vergisinin ödəyicisidir mənfəət vergisinin bəyannaməsi - ildə bir dəfə hesabat ilindən sonrakı ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq vergi orqanlarına bəyannamə şəklində təqdim edilir. QHT sadələşdirilmiş verginin ödəyicisidir, sadələşdirilmiş verginin bəyannaməsi, ildə dörd dəfə hər rüblük hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq, vergi orqanlarına bəyannamə şəklində təqdim edilir. Vergi mükəlləfiyyətindən və digər vergitömə obyektinin yaranmasından asılı olaraq digər vergi bəyannamələri Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilən müddətlərdə vergi orqanlarına bəyannamə şəklində təqdim edilir.

3. Məcburi dövlət sosial sığortası üzrə rüblük və illik hesabatlar - rüblük hesabatlar hesabat dövründən sonrakı ayın 20-dən gec olmayaraq, illik hesabat üzrə ildə bir dəfə hesabat ilindən sonrakı ilin fevral ayının sonuna-dək DSMF orqanlarına təqdim edilir.

4. Statistika hesabatları - hər rüblük və hər il üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş müddətlərdə yerli dövlət statistika orqanlarına təqdim edilir.

5. Məşğulluq hesabatları - işçilər və iş yerləri barədə məlumatları əks etdirən aylıq, rüblük, yarımlıq və illik

lik hesabatlar qanunla müəyyənləşdirilmiş müddətlərdə yerli məşğulluq mərkəzlərinə təqdim edilir.

«Qeyri-hökumət təşkilatının illik maliyyə hesabatının forması, məzmunu və təqdim edilməsi Qaydası»nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 25 dekabr 2009-cu il tarixli 201 nömrəli qərarının 5-ci (illik maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi) maddəsində göstərilir ki, QHT-lər illik maliyyə hesabatlarını ən azı ildə 1 dəfə hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra növbəti ilin aprel ayının 1-dən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinə təqdim etməlidirlər. Qərarında illik maliyyə hesabatlarının başqa hər hansı yerə və ya istiqamətə təqdim edilməsi öz təzahürünü tapmır. Lakin qərarın bütövlükdə və ya hər hansı maddəsində illik maliyyə hesabatlarının yalnız Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilməsinin göstərilməsi hesabatların Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilməsi ilə məhdudlaşdırılması kimi qəbul edilə bilər. QHT-rin rəhbərləri və maliyyə menecerləri yanlış olaraq belə düşünə bilərlər ki, hesabatlar yalnız Maliyyə Nazirliyi üçün hazırlanır və yalnız dövlət orqanına təqdim edilməsi məhiyyəti daşıyır. Bu, belə deyildir. Maliyyə hesabatlarının şəffaflığını təmin etmək məqsədilə bütün QHT-lərdə «maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri» anlayışı təhlil edilməli və onlar bu dairəni müəyyənləşdirməlidirlər.

Qeyri-hökumət təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartının 1.13-cü maddəsində göstərilir ki, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri aşağıdakılardır:

- Təsisçilər qrupu (QHT-nin yaratıcıları);
- Sonrakı üzvlər;
- Borcverənlər və kreditorlar qrupları;
- Muzdlu işçilər qrupu;
- İşgüzar təmas qrupu;
- Cəmiyyət;
- Təşkilatın rəhbərliyi;

• Hökumət.

Göründüyü kimi, illik maliyyə hesabatlarının istifadəçisi təkcə hökumət (Maliyyə Nazirliyi ilə) məhdudlaşdırılmır və daha önəmli və lazımi istiqamətlərdə maliyyə hesabatları təqdim olunmalı tərəflər vardır. Məsələn, QHT-nin fəaliyyəti ilə təmasda olan, maraqlanan qrant verənlər (donorlar) üçün maliyyə hesabatları mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təşkilatın sabitliyi, borcların vaxtılıq vaxtında qaytarılması, öhdəliyini yerinə yetirməsi qabiliyyətinin olması, zərərsiz və ya defisitsiz işləməsi maraqlı tərəflər üçün mühüm informasiyadır. QHT-yə üzvlüyün cəlb edilməsində maliyyə hesabatlarının rolu əvəzəedilməzdir.

Ümumiyyətlə, illik maliyyə hesabatları tam hazır olmadan vergi orqanlarına, DSMF, statistika və məşğulluq orqanlarına təqdim edilməli illik hesabatlar hazırlamaq mümkün olmur. Əgər maliyyə hesabatları qanunla hazırlanmışdırsa, həmin hesabatların kimə, hara və nə qədər sayda təqdim olunması, zərərli aradan qaldırmaqla, bununla bağlı məsləhət və tövsiyələr verməklə maliyyə hesabatlarının şəffaflığına xidmət etmiş olur. Həmçinin, hesabatların Maliyyə Nazirliyinə təqdim olunması QHT-lərin maliyyə menecerlərində əlavə məsuliyyət yaratmaqla, onların biliklərinin artırılması üçün stimül yaradır.

Azərbaycan investor dövlət imicini möhkəmləndirir

Strateji valyuta ehtiyatlarını ildən-ildə artıran Azərbaycan xaricdə sərmayə qoyuluşlarında fəal iştirak imkanı qazanaraq investor dövlət kimi tanınır. Dövlət Statistika Komitəsinin açıqladığı bəzi statistik göstəricilər respublikamızın bu baxımdan regionda mövqələrini ildən-ildə möhkəmləndirdiyini təsdiqləyir: 2012-ci ildə Azərbaycanın digər dövlətlərə yatırdığı investisiyaların həcmi 1 milyard 128,8 milyon ABŞ dollarına çatıb və bu da 2011-ci ilin göstəricisindən təxminən 2 dəfə çoxdur.

İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi tədbirlərinin tərkib hissəsi kimi respublikamızın bir sıra ölkələrə irihəcmli sərmayələr yatırması dünyanı nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların, iqtisadi-maliyyə qurumlarının hesabatlarında müsbət proses kimi dəyərləndirilir. Son illərdə xarici sərmayələrə ehtiyac duyan Azərbaycan hazırda böyük maliyyə vəsaiti tələb edən iqtisadi layihələri daxili imkanlar hesabına gerçəkləşdirir, xarici ölkələrin iqtisadiyyatına irihəcmli kapital qoyuluşları həyata keçirir. 2011-ci ildə xarici ölkələrin iqtisadiyyatına Azərbaycanın birbaşa investisiyaları 2010-cu ildəki 232 milyon dollara qarşı 533 milyon dollar təşkil edib.

Azərbaycanın investisiya yatırdığı ölkələr sırasında Gürcüstan, Türkiyə, Rusiya, Belarus, Ukrayna, Moldova ilə yanaşı, İsveçrə kimi inkişaf etmiş dövlət də var. Ümumilikdə, respublikamız son illər ərzində digər ölkələrin iqtisadiyyatına 10 milyard dollar artıq sərmayə yatırır. Respublikamızın kapital qoyuluşlarına ehtiyacı olan və bu məqsədlə rəsmi Bakıya müraciət edən dövlətlərin sayı artmaqdadır. Şərqi Avropanın aparıcı dövlətləri arasında yer alan Polşa, Slovakiya, Çexiya, Macarıstan kimi ölkələr Azərbaycanı özələşdirmə prosesində iştiraka dəvət edirlər. Məsələn, Polşa tikinti, kənd təsərrüfatı və aqrar sənayə kompleksi məhsullarının emalı da daxil olmaqla, Azərbaycanla müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıqda maraqlıdır.

Ortamüddətli perspektivdə Azərbaycanın xalis xarici sərmayədarə çevrilməsini şərtləndirən mühüm amillərdən biri də ölkənin böyük həcmdə strateji valyuta ehtiyatlarına malik olmasıdır. Hazırda strateji valyuta ehtiyatları 45 milyard ABŞ dollarına çatan respublikamız bu vəsaitin müəyyən qismini xaricdəki perspektivli və rentabelli sahələrin inkişafına yönəldərək külli

miqdarda gəlir əldə etməyi planlaşdırır.

Respublikamızın xarici sərmayə portfelinə ön yerlərdən birini Türkiyə tutur. Azərbaycan indiyədək dost ölkənin iqtisadiyyatına 6 milyard dollardan çox sərmayə qoyub. 2011-ci ildə Türkiyə ərazisində Azərbaycan sərmayəsi əsasında inşa olunan böyük neft-kimya kompleksinin təmələqoyma mərasimi keçirilib. Azərbaycanın «SOCAR-Turcas Enerji» şirkəti «Petkim» neft-kimya kompleksinin nəzarət-səhm paketinin həlledici hissəsinin sahibinə çevrilib. 2014-cü ilə qədər «Petkim» təsisatlarına yatırılacaq sərmayələrin həcmi 10 milyard dolları aşacağı ehtimal olunur.

Xarici dövlətlərə yatırılan investisiya portfelinə əsas yerlərdən birini də Gürcüstan tutur. Son illər bu ölkə ilə bağlı investisiya siyasətinin miqyası daha da genişləndirilib. Gürcüstanın təkcə parakəndə neft məhsulları satışı bazarının 75%-i, eləcə də qazpaylayıcı şəbəkəsinin böyük hissəsi ölkəmizin nəzarəti altındadır. Ümumilikdə, Azərbaycanın Gürcüstan iqtisadiyyatına yatırdığı investisiyaların həcmi 1 milyard dolları ötüb.

Sahibkarlarla dövlətin qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığının təşəbbüskarı olan Prezident İlham Əliyev xarici ölkələrə yüksək səviyyəli səfərlərində ədamlarının da iştirakını təmin edir. Bu da yerli sahibkarlara müxtəlif dövlətlərin işgüzar dairələri ilə yaxından tanış olmaq, ölkə iqtisadiyyatının inkişafı naminə onlarla müəyyən sazişlər imzalamaq imkanı yaradır, nəticədə sahibkarlarımız Rusiya, Gürcüstan, Türkiyə, İran və Orta Asiya ölkələrinin iqtisadiyyatına investisiya qoyaraq potensial sərmayədarlara çevrilirlər.

Respublikamız enerji sektoruna sərmayələrin qoyuluşundan başqa, digər sahələrə, məsələn, qiymətli kağızlar bazarına, aktivlərə, səhmlərə, daşınmaz əmlak bazarına da maraq göstərilir. Dövlət Neft Fondundan yeni fəaliyyət strategiyasının qəbulu da buna əlverişli şərait yaradır. Bundan başqa, regionda güclü potensial sərmayədar ölkəyə çevrilməsi Azərbaycanın beynəlxalq mövqələrinin güclənməsinə də təkan verən əsas amillərdən biridir. Prezident İlham Əliyevin bəyan etdiyi kimi, xarici ölkələrə qoyulan investisiyalar ölkəmizin beynəlxalq mövqələrini möhkəmləndirir və nüfuzunu artırır.

S.MUSTAFAYEV

beynəlxalq panoram

Vergi dərəcələrinin azaldılması büdcə gəlirlərini artırma bilər

ABŞ-da vergi məsələlərinin araşdırılması ilə məşğul olan «Tax Foundation» təşkilatı öz son təhlilinin nəticələrini açıqlamışdır. Sənəddə göstərilir ki, ölkədə tətbiq olunan korporativ vergi dərəcəsinin aşağı salınması halında büdcənin ümumi vergi gəlirləri artacaq, bu, milli iqtisadiyyatın sabitləşməsinə müsbət təsir göstərəcək və əhalinin rifah halını yüksəldəcək.

Təhlildə göstərilir ki, birbaşa korporativ vergilərin yığılmasında nəzərəcarpacaq azalma müşahidə edilməsinə baxmayaraq, vergi dərəcələrinin azaldılacağı təqdirdə iqtisadi proseslərin əhəmiyyətli şəkildə fəallaşması baş verəcək və bunun nəticəsində fərdi gəlir vergisinin yığılmasında böyük artım olacaq.

Eksperlərin rəyinə görə, korpora-

tiv vergi dərəcəsinin hazırkı 34%-dən 14%-ə endirilməsi optimal addım ola bilər, bu, ABŞ-da vergi gəlirlərinin ümumi həcmində illik 27 milyard dollar artıma şərait yaradacaq. Belə bir fikir də irəli sürülür ki, ABŞ-da, ümumiyyətlə, korporativ vergidən imtina olunacağı halda, büdcəyə təxminən illik 18 milyard dollar əlavə vəsaitin cəlb olunması mümkündür.

Rusiyada vergi inzibətçiliğinin sərtləşdirilməsi planlaşdırılır

RF Maliyyə Nazirliyi Baş nazirin birinci müavini İqor Şuvalovun tapşırığı ilə gəlirlərin büdcəyə sərbəst oluması ilə bağlı plan hazırlayıb. Sənəddə vergi və sığorta haqlarına nəzarətin gücləndirilməsi ilə bağlı bir sıra sərəttar addımların atılması nəzərdə tutulub.

İstiqamətlərdən biri əməkhaqlarının leqallaşdırılması üzrə müəssisələrarası komissiyaların fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasıdır. Federal Vergi Xidməti və Rusiya Pensiya Fondu sığorta haqlarının köçürülməsini təmin etmək məqsədilə vergi ödəyicilərinin əlaqələndirilməsi şəkildə yoxlamalar aparacaq.

İlin ikinci yarısında müzakirəyə çıxarılaçağı gözlənilən qanun layihəsinə görə, vətəndaşların öz sahibliklərində olan və torpaq, neqliyyət vergisi, eləcə də əmlak vergisi ödəmək məsuliyyətini yaradan obyektlər barədə vergi orqanlarına müstəqil şəkildə məlumat vermək öhdəliyi yaranacaq.

May ayınadək nəzarət-kassa aparatlarının yeni sistemə keçməklə bağlı qanun layihəsi müzakirəyə veriləcək: yeni sistem lazım olan məlumatları vergi orqanlarına onlayn rejimdə çatdıracaq. İstintaq Komissiyasının strukturunda isə vergi cinayətlərinə qarşı mübarizə üzrə bölmə yaradılması planlaşdırılır.

Sığorta haqlarının ödənilməsinə nəzarətin artırılması məqsədilə də bir sıra tədbirlər planlaşdırılıb. On nəfər-

dən artıq işçisi olan təşkilatlar hesablarını yalnız elektron formada verməli olacaqlar (hazırda bu qayda işçilərinin sayı 50-dən artıq olan müəssisələrə tətbiq olunur). Sığorta orqanlarının apardıqları səyyar yoxlamaların müddətinin iki aydan dörd, bəzi xüsusi hallarda isə altı aya qədər qədər uzadılması, eləcə də təkrar səyyar yoxlamaların keçirilməsinə imkan yaradılması planlaşdırılır. Pensiya Fondu və Sosial Sığorta Fondu banklardan əməliyyatçıların hesabları barədə məlumat ala və lazım gəldikdə əməliyyatçıların

hesabları üzrə əməliyyatları dayandıra biləcəklər.

Bundan əlavə, Əmək Nazirliyi dövlət qeyri-büdcə fondlarına sığorta haqlarının ödənilməsindən yayınan fiziki şəxslərin və təşkilatların cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması ilə bağlı qanun layihəsi hazırlayacaq.

Gəlirlərin büdcəyə sərbəst oluması ilə bağlı tədbirlər planı hazırda razılaşdırılmaq üçün müvafiq orqanlara göndərilib, sənəd üzərində iş tamamlanıqdan sonra isə RF hökumətinə təqdim olunacaq.

Vergi siyasəti və inzibətçiliğinin əsas təməülləri

2012-ci ildə dünya iqtisadiyyatında son illərin global maliyyə böhranının nəticələrinin aradan qaldırılması istiqamətində həyata keçirilən genişmiqyaslı iqtisadi tədbirlər müstəvisində vergitutma sahəsində maraqlı doğuran bəzi yeni tendensiyalar özünü göstərməkdədir. Azərbaycan Vergilər Nazirliyinin Beynəlxalq münasibətlər idarəsinin təqdim etdiyi icmalda bu tendensiyalar nəzərdən keçirilir.

Vergidən yayınmaya qarşı mübarizə

Vergidən yayınmanın qarşısının alınması məqsədilə vergi orqanları əməkdaşlıq imkanlarını daha da artırır. Ənənəvi məlumat mübadiləsi razılaşmalarından əlavə, öncədən qiymətləndirmə sazişləri bağlanıb, vergi məlumatları üzrə mərkəz layihələri işlənilib hazırlanıb, vergidən yayınmanın qarşısının alınması istiqamətində daha müəkkəb mexanizmlər tədbirlərdən istifadə edilir. Belə tədbirlərdən biri də İƏT-nin (OECD) 2002-ci ildə yaradılması Vergi İnzibətçiliği Forumunda irəli sürülmüş «birgə audit» tədbirləridir. Birgə audit iki və ya daha çox ölkənin vergi orqanlarının əməkdaşlarından ibarət vahid komanda tərəfindən həyata keçirilən audit xidməti kimi izah edilir.

ABŞ İƏT-nin bəzi üzv ölkələri ilə «birgə audit» tətbiq etməklə beynəlxalq köçürmələrə nəzarəti həyata keçirir. ABŞ Daxili Gəlir Xidməti artıq Avstraliya və Böyük Britaniya ilə sözügedən birgə audit proqramını həyata keçirmiş, Kanada ilə isə həmin proqramı icra etməkdədir.

JİTŞİC (Joint Information Tax Shelter Information Centre) üzvü olan ölkələr (Avstraliya, Kanada, Yaponiya, Böyük Britaniya, ABŞ, Koreya və Çin, müşahidəçi üzvlər Fransa və Almaniya) arasında aktiv məlumat mübadiləsi davam etməkdədir.

Ölkələr arasında müxtəlif müstəvilərdə vergi əməkdaşlığı gücləndirilib, vergi üzrə məlumat mübadiləsi sazişləri bağlanılır. Son tendensiyalardan biri «vergi cənnəti» sayılan ölkələrlə belə sazişlərin bağlanmasıdır. Bu istiqamətdə Niderland xüsusi fəallığı ilə seçilən ölkələrdəndir - indiyədək 28 ölkə ilə bu tipli saziş bağlanmışdır.

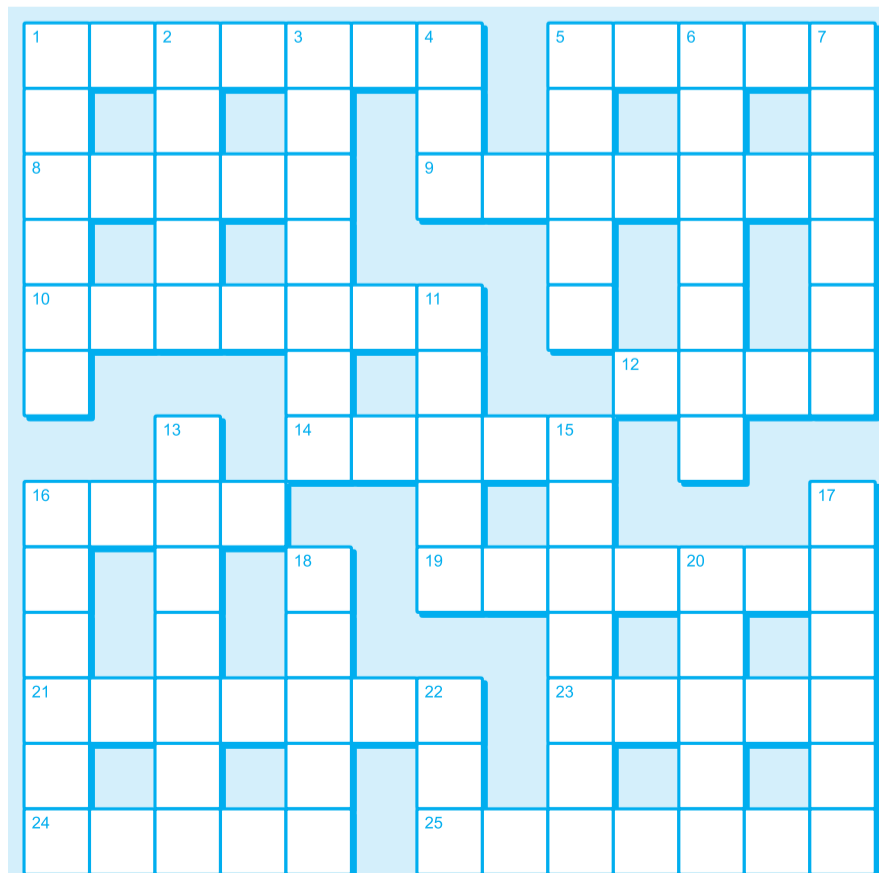
Bir sıra ölkələrlə (Kanada, Yaponiya, Yeni Zelandiya, Çexiya, Polşa, İspaniya və ABŞ) bağladığı mübadilə sazişlərinə əsasən, Meksika vergi ödəyiciləri və ya onlar tərəfindən ödənilən ödənişlərlə bağlı məlumatın avtomatik mübadiləsini təmin edir. Bu mexanizm Meksikanın səlahiyyətli dövlət orqanlarına vergi ödəyiciləri tərəfindən gəlirlərin bəyan edilib-edilmədiyini yoxlamaq imkanı verir.

Vergi məsələləri üzrə qarşılıqlı inzi-bati yardım haqqında Konvensiyaya qoşulan ölkələrin sayı artır. Hindistan OECD və Avropa Şurasının üzv ölkəsi olmayan ilk belə dövlətdir. Çin də artıq bu istiqamətdə addım atmaq niyyətini bəyan etmişdir. Bəzi ölkələr şirkətlərin ayrı-ayrı ölkələrə vergi sazişlərindən istifadə edərək daha əlverişli vergi rejimindən yararlanmaq cəhdlərinin qarşısını almaq üçün müxtəlif tədbirlər görməyə davam edirlər. ABŞ bunun üçün müxtəlif ölkələrlə olan vergi sazişlərinə «faydalı məhdudlaşdırılması» maddələrini daxil etməklə şirkətlərin süni qaydada daha əlverişli vergi rejimlərdən istifadə etmələrinin qarşısını almağa çalışır. Məsələn, ABŞ-ın Almaniya ilə bağladığı yeni saziş əsasən, oğor rezident ölkə şirkətinin gəlirini rezident şirkətin gəliri hesab edərək, bu zaman mənşə ölkəsi mənşə vergitutması azalda bilər. Kanada isə şirkətlərin ayrı-ayrı ölkələrə vergi sazişlərindən istifadə edərək daha əlverişli vergi rejimindən yararlanmaq cəhdlərinin qarşısını almaq üçün milli qanunvericilik vasitəsilə xüsusi mexanizm müəyyənləşdirir.

Daha bir müzakirə mövzusu OECD-nin Model Konvensiyasının daimi nümayəndəliklər ilə bağlı maddəsinə bəzi dəyişikliklər etmək üzrə yeni layihəsi olmuşdur. Təşkilat tərəfindən xidmət növlərinin Konvensiyaya daxil edilməsini Meksika da dəstəkləyir və hesab edir ki, xarici vergi ödəyiciləri tərəfindən 6 aydan çox müddətdə göstərilən istənilən xidmət müvafiq qaydada vergiyə cəlb edilməlidir. Meksika artıq bir çox ölkələrlə olan sazişlərinə oxşar normaları daxil etmişdir.

Daha bir müzakirə səhmlərin dolaylı transferi ilə bağlıdır. Dolaylı transfer səhmlərinin dolaylı yolla xarici şirkətə ötürülməsini təmin edir və əməliyyatda iştirak edən şirkətlər qeyri-rezident olduqlarından nəzərdə tutulan vergiləri ödəməkdən azad olunurlar. Bu, şirkətlərin daha az vergi ödəmək üçün istifadə etdiyi metodlardan biridir və bəzi ölkələrdə artıq bununla bağlı məhkəmə təcrübəsi də formalaşmışdır. Hazırda səhmlərin dolaylı transferi əməliyyatlarının vergiyə cəlb edilməsi məsələsi həssas olaraq qalır və bununla bağlı müzakirələr davam etməkdədir.

krossvord

Yuxarıdan aşağı: 1.Şərq fəlsəfəsində dörd ünsürdən biri, sonuncu çərşənbənin adı; 2.Hindistanda populyar və ənənəvi sərinləşdirici içki; 3.Yakutiya çay; 4.Kimyəvi element; 5.Tataristan Respublikasında şəhər; 6.Başqa ölkəyə müəyyən qeyri-rəsmi tapşırıqla göndərilən dövlət, təşkilat və ya kəşfiyyət orqanlarının nümayəndəsi; 7.Həyat və bolluq rəmzi, baharın müjdəçilərindən hesab olunan, ilk çərşənbə axşamına yaxın taxıldan götürülən etnoqrafik element; 11.Vergi yükünün ağırlığına görə öz ölkəsini tərk etmiş komik fransız aktyorunun adı; 13.Müəssisələr birliyi; 15.«Formula-1»in almaniyalı pilotu; 16.Memarlıq termini, rəsm və ya yapma naxış şəklində salınan tavan

bəzəyi; 17.Azərbaycanın qədim rəqlərindən biri; 18.Şotlandiyada şəhər; 20.Azərbaycan ərazisində geniş yayılmış və mədəni həyatımızda özünəməxsus yer tutmuş, güclü və zil səsə malik nəfəsli musiqi aləti; 22.Fransız rejissorun adı. «Leon», «Nikita», «Janna Dark», «Beşinci element» və s. filmlərin müəllifi. **Soldan sağa:** 1.«Hərb və sülh», «Anna Karenina» kimi populyar əsərləri ilə dünya ədəbiyyatında roman janrının ən görkəmli nümunələrini yaratmış rus yazıçı-publisist və filosofun soyadı (1828-1910); 5.Mədəlın, pul sikkələrinin üz hissəsi; 8.Dünyə (rusca); 9.Ədəbiyyat və incəsənətdə cərəyan; 10.Qiyəmli kağızların və ya malların qiymətinin gözlənilmədən

süni şəkildə dəyişdirilməsi nəticəsində birjada yaranan gərginlik; 12.Afrikada dövlət; 14.Başqırdistan, Tatarstan respublikalarında və Perm vilayətindən keçən çay; 16.Azərbaycan mətbəxinin şahı sayılan və Novruz bayramı süfrəsində xüsusi yer tutan, 200 növü olan milli xörək; 19.Kişi adı; 21.«İşdə məhəbbət məcərası» (1977) filmində əsas qəhrəmanlardan biri - Lüdmila Prokofyevna Kalugina obrazını canlandıran aktrisa - Alisa... ; 23.Azərbaycanın romantik aktyor məkəbinin nümayəndəsi. «O olmasın, bu olsun» (1956) filmində Cəlif Məmmədquluzadə obrazını canlandırmış aktyorun adı; 24.Fransada şəhər; 25.Ukrayna futbol klubu.

Tərtib etdi: Rafael

Qəzetimizin ötən nömrəsində getmiş krossvordun cavabları:

Yuxarıdan aşağı:

1.Sultan; 2.Motal; 3.Rafinad; 4.Yel; 5.Sinus; 6.Forvard; 7.Nep-tun; 11.Arbat; 13.Skeptik; 15.Traktor; 16.Tetrod; 17.Aypara; 18.Kupon; 20.Volqa; 22.İon.

Soldan sağa:

1.Samuray; 5.Sifon; 8.Lot; 9.Filantrop; 10.Atlanta; 12.Uran; 14.Debüt; 16.Təko; 19.Tramvay; 21.Rotaprint; 23.Lya; 24.De-kan; 25.Nirvana.

idman

Veloparkda iməcilik keçirilmişdir

Martin 16-da Azərbaycan Velosiped İdmanı Federasiyasının təşkilatçılığı ilə Bakının Səbail rayonunda Şıx çimərliyi ilə üzbaş üzəridə salınan velosiped parkında iməcilik keçirilmişdir. İməcilikdə federasiyanın rəhbərliyi, fəalları, velosiped idmanı həvəskarları iştirak etmişlər. Aksiya zamanı parkda yaşıllaşdırma və abadlıq işləri həyata keçirilmiş, ərazidə yeni ağaclar əkilmiş, zəruri təmizlik işləri görülmüşdür. Bu xeyirxah təşəbbüsə 200-dən çox vətəndaş könüllü şəkildə qoşulmuşdur.

Tədbir zamanı mətbuat nümayəndələrinin suallarını cavablandıran Azərbaycan Velosiped İdmanı Federasiyasının vitse-prezidenti Sahib Ələkbərov ölkədə bu idman növünün maddi-texniki bazasının yaradılması istiqamətində federasiya tərəfin-

dən tədbirlərin davam etdirildiyini və bu məqsədlə veloparkda abadlıq və yenidənqurma işlərinə start verildiyini bildirmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, bu park ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə iştirakı ilə keçən əsrin 70-ci il-

lörində salınmış, sonradan baxımsız qaldığından buradakı ağacların çoxu qurumuş, ərazi bərhad hala düşmüşdür. Azərbaycan Velosiped İdmanı Federasiyası Səbail Rayon İcra Hakimiyyətinin razılığı ilə yeni veloparkın yaradılması məqsədilə qısa müddət ərzində ərazidə yenidənqurma işləri aparılmış, burada 20 mindən çox eldar şamı, sərv ağacı, xaricdən gətirilmiş müxtəlif bəzək ağacları əkilmiş, ümumi sahəsi 40 min kvadratmetrdən çox olan olan yolların asfaltlanması işi başlanmış, əlavə olaraq dağ velosiped idmanının inkişafı üçün 5 km uzunluğunda xüsusi yollar çəkilmiş, velosiped yarışlarının açılış və bağlanış mərasimlərinin keçirilməsi üçün meydança yaradılmışdır. Gə-

ləcəkdə bu ərazidə müxtəlif idman qurğularının da yerləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Bakı sakinləri parkda digər idman növləri ilə də məşğul ola, yaxud buradan aktiv əiləvi istirahət məkanı kimi istifadə edə biləcəklər. Veloparkın aprel ayının sonuna qədər, ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 90-cı ildönümü ərəfəsində istifadəyə verilməsi planlaşdırılır. Yenidənqurma və yaşıllaşdırma işləri paytaxtın üç əsas girişindən biri olan Salyan magistral yolunun ətrafına tamamilə yeni bir görkəm verəcək, şəhərə gələnlər bu ərazidəki gözəl mənzərədən xüsusi zövq ala biləcəklər.

Arzu İBRAHİMOVA

«Synergy Baku» komandası «Tour de Taiwan - 2013» yürüşündə öndədir

Martin 18-də «Tour de Taiwan - 2013» çoxgünlük velosiped turniri start götürüb. Ayın 24-dək davam edəcək turnirdə Azərbaycanın «Synergy Baku» komandası da iştirak edir. Komandamızın velosipedçisi Kiril Pozdnyakov yürüşün birinci mərhələsində qalib gələrək sarı rəngli lider maykasını geyinib. Azərbaycanın daha bir nümayəndəsi - Kristof Şvaytser isə turnirin bu mərhələsində üçüncü yeri tutub.

Xatırladaq ki, cəmi 3 ay bundan əvvəl yaradılmış komandamız Malayziyada 21 fevral - 2 mart tarixlərində keçirilmiş 18-ci «Le Tour de Langka-

wi» (LTdL) peşəkar çoxgünlük velosiped yarışına qoşulub və ümumi təsnifatda 21 komanda arasında 4-cü yeri tutub. Sprinterlərin yarışında Azərbaycan komandasının üzvü Anuar Manan ilk üçlüyə daxil olub.

Komandamızın üzvü olan 6 gənc azərbaycanlı velosipedçi isə hazırda Avstraliyada təlim-məşq toplanışındadır. Yaxın vaxtlarda burada keçiriləcək bir neçə veloyürüşdə öz qüvvələrini sınaqdan sonra onlar aprel ayının axırlarında Bakıya dönəcək və ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş «Tour de Azerbaijan» Beynəlxalq velosiped yarışlarında iştirak edəcəklər.

mozaika

Bəzək əşyaları 75 min il bundan əvvəl yaranıb

Paleontoloqlar müəyyən etmişlər ki, təqribən 75 min il bundan əvvəl əcdadlarımız döbdən düşmüş naxışı təkrar etmədən müxtəlif tipli bəzək əşyaları düzəltmişlər.

İlk boyunbağılar təqribən 100 min il bundan əvvəl yaradılmışdır - bu, artıq «Homo sapiens»-in deyil, ondan əvvəlki-lərin əl işləridir. Yaxın Şərqudə və Afrikada tapılmış ilk bəzək əşyaları bir-birinə çox bənzəyir. Lakin bu yaxınlarda Cənubi Afrikada tapılmış və 75 min il yaşı olan boyunbağı standart

bir naxışı deyil, bir neçə müxtəlif naxışı nümayiş etdirir.

Blombos mağarasında 72-75 min il yaşı olan tapıntılar «Journal of Human Evolution» jurnalında Bordo Universitetinin tədqiqatçıları tərəfindən təsvir edilmişdir. Alimlər sümük birlər, yaxşı emal edilmiş daş bıçaqlar, habelə Nassarius krausianus balıqçulağından düzəldilmiş 68 muncuq tapmışlar. Onların hamısında dəşiklər görmək olar. Alimlərin qarşısında belə bir problem dururdu: əvəbi bəzək muncuqlarının hansı qayda ilə düzüldüyünü necə mü-

əyyən etməli?

Bu suala cavab vermək üçün tədqiqatçılar balıqçulağını hər tərəfdən diqqətlə nəzərdən keçirmiş və muncuqdan istifadə olunarkən sürtülmüş yerləri tapmışlar. Sonra müasir balıqçulaqlarından belə muncuqlar düzəldilmiş və tərin hərəkətinin imitasiyası üçün zəif sirkə məhlulunda saxlanmışlar. Daha sonra isə onu bir neçə saat titrətmək üçün vibrostenddən asmışlar. Bu təbii eksperiment bəzək əşyasının düzgün konfigurasiyasını müəyyənəlməyə imkan vermişdir.

araşdırma

Möminə xatun türbəsi

Əcəmi Əbubəkr oğlunun dövrümüzə çatmış ən gözəl əsəri olan Möminə xatun türbəsinin üzərindəki kitabədən abidənin 1186-cı ildə Atabəy Şəmsəddin Eldənizin oğlu Məhəmməd Cahən Pəhləvanın arvadı Möminə xatunun şərəfinə tikildiyi məlum olur.

Naxçıvan-Marağa memarlıq məktəbinin ən dəyərli abidələrindən biri olan türbə Naxçıvan şəhərinin tarixi mərkəzində - Atabəylər Memarlıq Kompleksinin tərkibində yerləşir. Möminə xatun türbəsi həmin kompleksdən dövrümüzə çatmış yeganə abidədir. Bu abidə bürəvari Azərbaycan türbələrindən ən görkəmli nümunəsidir. Zəmanəmizə qədər qalmış hissəsinin hündürlüyü 26 metr olan türbənin xarici örtüyü dağılmışdır. Onun da 8 metr olduğunu nəzərə alsaq, türbə keçmişdə 34 metr hündürlüyü olan dairəvi bir tikinti olmuşdur. Təkcə Azərbaycan memarlığında deyil, ümumən İslam memarlığında ən uca və in-cə kompozisiyalı türbələrəndən biri olan Möminə Xatun türbəsinin belə uzunömürlürlüyü ilk olaraq onun mühəndis həllinin bitkinliyi ilə bağlıdır. Memar Əcəmi öz şah əsərində təkcə bədii təfəkkürün dərinliyi, zövq incəliyi deyil, eləcə də geniş riyazi biliyə və zəngin yaradıcılıq təcrübəsinə əsaslanan mühəndislik dühası nümayiş etdirib.

Abidə yeraltı sərhabədən və yerüstü qurğudan ibarətdir. Möminə Xatun türbəsinin əsas hissəsini təşkil edən yerüstü abidə xaricdən ongüzlü, daxildən isə dairəvidir. Türbənin bucaqları çıxıntı şəkildə həll edilmiş, səthlər isə batıq vəziyyət almışdır. Möminə

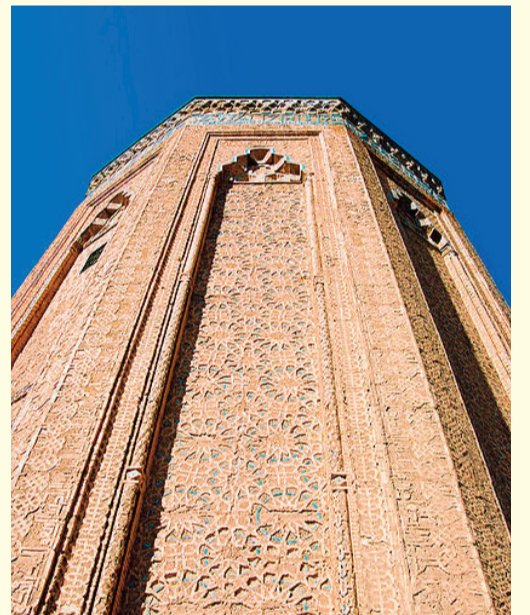
xatun türbəsinə memarlıq sxemi olduqca zəngin işlənmiş və türbənin bütün səthləri memarlıqla rəssamlığın sintezi şəkildə təzahür edir. Türbənin səthlərinin və bucaqlarının kitabə və həndəsi ornamentlərdən ibarət olan bəzəyi, gəc üzərindəki nəbatı təsvirləri böyük sənət nümunəsi sayılır. Türbənin bucaqlarında kiçik çuxurlar əsas etibarilə kufi xətlə işlənmiş kitabə ilə örtülmüşdür və bu kitabələrin ümumi uzunluğu 500 metrə çatır.

Möminə xatun türbəsinin üzərindəki ornament bəzəkləri bir-birini təkrar etmir. Lakin sənətkarın məharəti ondadır ki, müxtəlifliklə bərabər bütün ornamentləri eyni səciyyəyə yaratmış və beləliklə, abidənin ümumi vəhdətini saxlaya bilmişdir.

Səthlərin həndəsi ornamentinin əsasını çoxuclu ulduz və ondan gədən süvari xətlər təşkil edir.

Türbənin ancaq qərb səthi fərqli şəkildə tikilmişdir. Burada səthi kimi yerə bölünmüş, aşağı hissəsində giriş qapısı baştağ şəkildə işlənmiş, yuxarı hissəsində isə, başqa səthlərdə olduğu kimi, ornament bəzəklər verilmişdir. Memarın adını və abidənin inşaat tarixini göstərən kitabələr türbənin qərb səthində, portaldan yuxarıda göstərilmişdir. Möminə xatun türbəsinin yuxarı hissəsindəki qurşaq bütün səthləri əlaqələndirir və orada yerləşdirilmiş kufi xəttin firuzəyi kaşı yerlik üzərində olması bu kitabə qurşağını binanın əhəmiyyətli bir kompozisiya elemen-

üzümüzü tanıyaq

tinə çevirir. Ucalıq, incəlik Möminə xatun türbəsinə yüngül, keçici kövrəkliyi endirməyərək epik, monumental vüsətin, şahənə böyüklüyün açılışına xidmət edir.

Möminə xatun türbəsinin daxilindəki yeganə bəzək ünsürü türbənin günbəzinin iç tərəfində yerləşdirilmiş dörd böyük qönçədir. Dairəvi şəkildə olan bu qönçələrin içərisində nəbatı naxışı rəsmlər və son zaman aydınlaşdırılmış yazılar ornament şəkildə yerləşdirilmişdir. Burada Allah (s.s.), Ömər, Osman, Əli sözləri yazılmışdır.

XII əsrdən xeyli sonra da Əcəminin Naxçıvanda yaratdığı abidələr müxtəlif sənətkarlara növbəti ölkə daxilində, hətta Azərbaycanın sərhədlərindən kənar da bir nümunə olaraq qalırdı. Alman şərqşünası Ernst Dits «Türk sənəti tarixi» əsərində Anadolu türklərindən olan məşhur memar Sina-nın yaradıcılığından bəhs edərkən deyir ki, onun İstanbulda tikdiyi bəzi türbələr, şübhəsiz ki, Naxçıvan türbələrindən təsiri nəticəsində emalə gəlmişdir...

Çobanyastığı

Dünyanın bir çox ölkələrində çobanyastığının çiçəklərindən müalicə-proflaktiki və kosmetik məqsədlə istifadə edilir.

Bu bitkinin faydasından danışırkən, mütəxəssislər ilk növbədə onun antiseptik, ağrıkəsicici, sakitləşdirici, allergiya və iltihab əleyhinə vasitə olduğunu qeyd edirlər.

Çobanyastığı dömləməsi mədə-bağırsaq, dəri, ağız boşluğu, tənəffüs yolları, qadın xəstəlikləri və digər xəstəliklər zamanı çox faydalıdır. Ondən həm də irinli yaraların, xoraların yuyulmasında, göz xəstəliklərinin müalicəsində də istifadə edilir.

Çobanyastığı iştahı açır, sinirliyi sakitləşdirir, baş, bel və diş ağrıları zamanı müsbət təsir göstərir. Sidikqovucu, hərərət-

salıcı və mikroböldürücü xüsusiyyətlərə də malikdir. Çobanyastığı çayından və yağından tıbbə çox istifadə edilir.

Çobanyastığı çayı dərini təmizləmək və tərəvətlə etmək baxımından da çox faydalıdır. Saçları bu dömləmə ilə yumaq onlara parlaqlıq verir. Çobanyastığı qaynadıb buxarı ilə tənəffüs etmək soyuqdəymə və sinusitdə xeyirlidir.

sağlam həyat tərzii

VERGİ ÖDƏYİCİLƏRİNİN NƏZƏRİNƏ!

2012-ci il üçün hüquqi şəxslər mənfəət, əmlak və yol vergisi üzrə, fiziki şəxslər isə gəlir vergisi üzrə bəyannamələrini

2013-cü ilin aprel ayının 1-dən gec olmayaraq

vergi orqanlarına təqdim etməli və hesablanmış vergiləri həmin müddətədək tam həcmdə dövlət büdcəsinə ödəməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi
www.taxes.gov.az | www.e-taxes.gov.az
"195" Telefon-məlumat xidməti

Müdrilər deyib ki...

«Şöhrətpərəstlik insana qalib gəlsə, onu öz nəfsinin qulu edər».

Abbasqulu ağa Bakıxanov (1794-1847)

